FORVALTNINGSPLAN FOR
UTSIRA FYRSTASJON
UTSIRA KOMMUNE • ROGALAND FYLKE

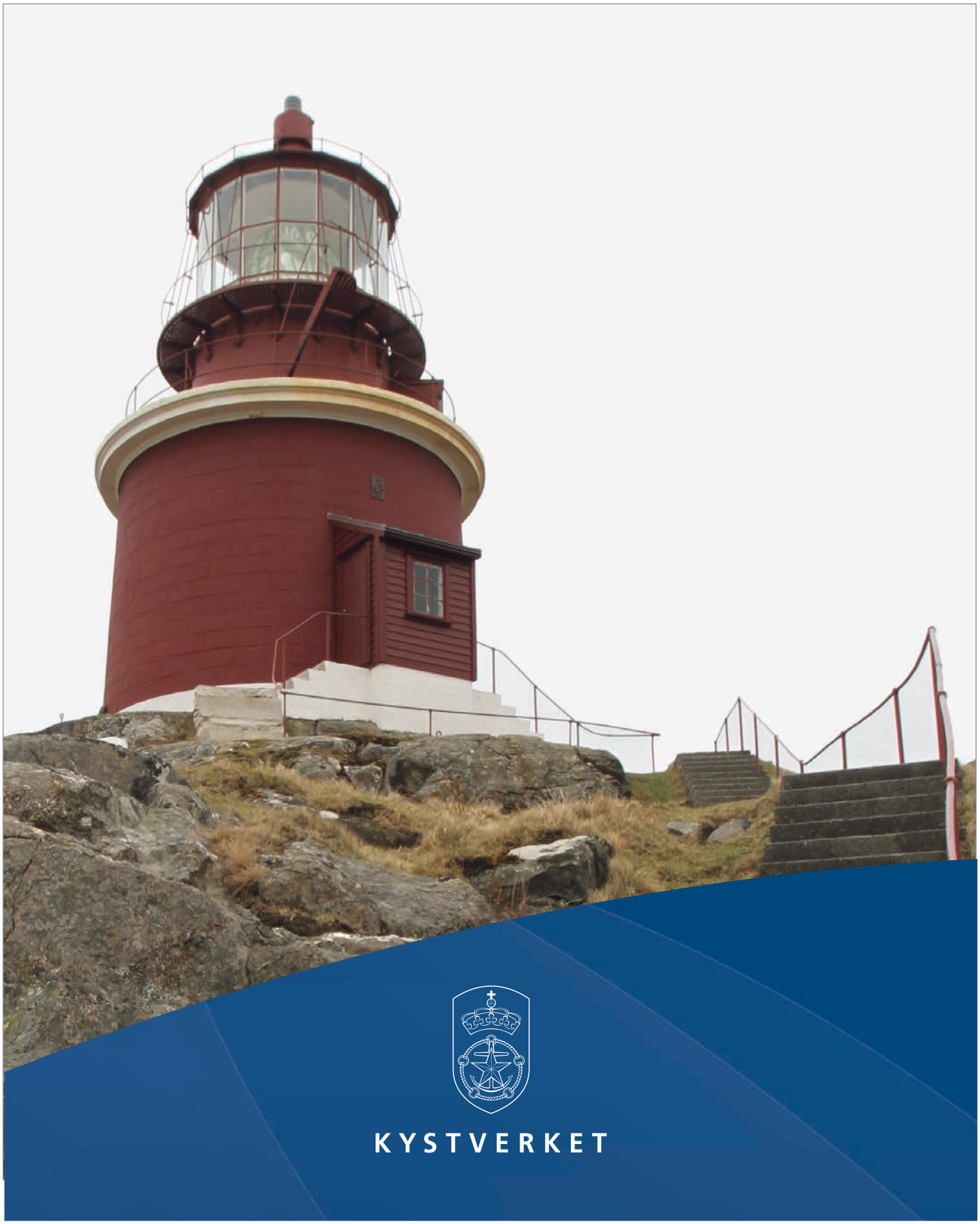

KYSTVERKET

INNHOLD

GENERELL DEL

Kystverkets fyrstasjoner....3
Innledning 3
Fredningsprosessen 3
Fredning av bygningene 3
Fredning av området som helhet....3
Hensynet til den tekniske driften av fyrstasjonen 3
Vernemyndighet....3
Kravet om forvaltningsplan 3
Hensikten med forvaltningsplanen 3
Ny bruk – på fyrenes premisser....4
Vern gjennom bruk – viktigheten av gode leietakere 4
Forholdet mellom fredningsvedtaket og forvaltningsplanen 5
Formidling 5
Generelle retningslinjer for tiltak på fyrstasjonene....5
Krav til dokumentasjon av endringer og større vedlikeholdsarbeider....6
Krav til håndverkere 6
Vedlikeholdshåndbok....6

Noen generelle punkter om antikvarisk bygningsvern og vedlikehold....6
Grunnholdninger til vern 6
Råd for vedlikehold og istandsetting - grunnprinsipper: 6
Vedlikehold – definisjon og faglige prinsippe 6
Større vedlikeholdsarbeider og endringer 7
Tilbakeføring 7

SPESIELL DEL

Utsira fyrstasjon 8
Kart og situasjonskart 9
Kart over det fredete området....10
Faktaopplysninger om Utsira fyrstasjon 11

Bygningspresentasjoner
1. Fyrtårn 13
2. Bolig 17
3 og 4. Maskinhus (og uthus) 21
Garasje 24
5. Uthus (Tidligere bryggerhus og smie) 26
6. Bolig med to leiligheter + avløserleilighet 30
8. Utedoer 34
11. Vaktstue / vakthus....36
14. Tårn uten lykt....39
Naust 41

Det fredete området 44

Vedlegg 1: Oversikt over Kystverkets fyrstasjoner....45
Vedlegg 2: Fredningsvedtak for Utsira fyrstasjon....46
Vedlegg 3: Tilstandsoversikt Utsira fyrstasjon....60
Vedlegg 4: Tilstandsanalyse av Utsira fyrstasjon
1. Fyrtårn 61
2. Bolig 65
3 og 4. Maskinhus (og uthus) 69
Garasje 71
5. Uthus (Tidligere bryggerhus og smie) 74
6. Bolig med to leiligheter + avløserleilighet 78
8. Utedoer 82
11. Vaktstue / vakthus....85
14. Tårn uten lykt....88
Naust 91

Forsidefoto og alle foto i den spesielle delen: Kystverket 13. april 2016.

GENERELL DEL

Tranøy fyrstasjon på Hamarøy, Nordland. Foto: Kystverket.

Kystverkets fyrstasjoner

Innledning

Fyrstasjonene forteller om en spesiell og svært viktig del av norsk historie. Satsingen på utbyggingen av fyrvesenet er en av de største i den norske stats historie, og utbyggingen av fyrstasjonene har bidratt til å utvikle Norge til den sjøfartsnasjon vi har vært og fremdeles er. Fyrstasjonene er også omfattet av en stor og stadig økende interesse, og ikke minst har de ofte en sterkt identitetsskapende funksjon for lokalbefolkningen. De fleste fyrstasjoner er monu menter i kystlandskapet, og Kystverket er som eier forpliktet til å forvalte disse kulturminnene med respekt for dem som har vært med på å bygge opp den maritime infrastrukturen vi i dag forvalter, og med omtanke for dem som kommer etter oss.

Fredningsprosessen

På bakgrunn av ”Nasjonal verneplan for fyrstasjoner”, som kom i 1997, fattet Riksantikvaren i tiden frem til 2001 vedtak om fredning etter kulturminneloven av 83 fyrstasjoner. Av disse er i dag 68 helt eller delvis fremdeles i Kystverkets eie (se oversikten i vedlegg 1). I 2001 besluttet Stortinget at de siste 31 bemannede fyrstasjonene skulle avbemannes, og denne prosessen ble avsluttet i 2006. Gjennom tidene er mange fyrstasjoner solgt, men i St.prp. nr. 29 (2006 – 2007) ble den da pågående avhendingsprosessen stoppet, og det ble bestemt at Kystverket skulle eie fyrstasjonene (med unntak for mulig overføring til Direktoratet for naturforvaltning). Samtidig ble det bestemt at Kystverket skulle stå for utleie slik at fyrstasjonene kunne gjøres tilgjengelige for allmennheten. Dette innebærer at ”vern gjennom bruk” vil være et viktig prinsipp for etatens forvaltning av fyrstasjonene.

Fredning av bygningene

Bygningene på fyrstasjonen er fredet i henhold til § 15 i kulturminneloven. Dette innebærer at det ikke er tillatt å rive bygningene eller deler av disse, eksteriøret må ikke bygges om, heller ikke interiøret der dette er særskilt nevnt. Planløsningen kan ikke endres, og det kan ikke skiftes ut bygningselementer eller materialer. Alt vedlikehold og istandsetting skal utføres med tradisjonelle materialer og metoder tilpasset bygningenes egenart og opprinnelige bygningstekniske løsninger.

Fredning av området som helhet

Området rundt bygningene er fredet i henhold til § 19 i kulturminneloven. Hensikten er å bevare anleggets virkning i landskapet, og sørge for at anleggets karakter blir bevart. Innenfor det fredete området må det ikke settes i verk tiltak eller bruksendring som kan forandre områdets karakter eller på annen måte motvirke formålet med fredningen. Eldre strukturer som gjerder, rekkverk, jordkjellere, tekniske installasjoner osv skal ikke fjernes eller endres uten at det har vært nødvendig kontakt med vernemyndighetene. Det er viktig å bevare stedets egenart, og dette gir også en sentral premiss for hvordan det kan legges til rette for ny bruk av fyreiendommene.

Hensynet til den tekniske driften av fyrstasjonen

I fredningsvedtakene står det at fredningen ikke skal være til hinder for den tekniske driften av fyrstasjonen. Dette betyr imidlertid ikke at Kystverket uten videre kan fjerne eller gjøre endringer på teknisk utstyr, selv om dette er sikkerhetsmessig begrunnet. Andre formuleringer i de forskjellige fredningsvedtakene gjør også at det kan være nyanser i hva som er tillatt og hva som er søknadspliktig. Generelt er det best å gå ut ifra at alle tiltak er søknadspliktig, spesielt i selve fyret, som er interiørfredet. Det er viktig at regionen har en god dialog med vernemyndighetene i en tidlig fase, ikke minst fordi etaten da kan få veiledning slik at planlagte tiltak kan bli gjennomført på en måte som også best mulig ivaretar hensynet til kulturminnet.

Vernemyndighet

Ansvaret for den konkrete oppfølgingen og forvaltningen av fredningsvedtakene for de enkelte fyrstasjoner er delegert fra Riksantikvaren som nasjonal vernemyndighet til fylkeskommunenes regionale kulturminneforvaltning. Det er følgelig fylkeskommunen som skal behandle søknader om dispensasjon ved tiltak som krever slik tillatelse, og det er den aktuelle region i Kystverket som kan sende søknad om dispensasjon.

Kravet om forvaltningsplan

I henhold til kgl. res. av 1. september 2006 skal det utarbeides forvaltningsplan for alle fredede eiendommer i statens eie. I forskrift om fredning av statens kulturhistoriske eiendommer er det bestemt at forvaltningsplanene skal forelegges Riksantikvaren, som skal sikre at innholdet ivaretar formålet med fredningen.

Hensikten med forvaltningsplanen

Forvaltningsplanen skal både gi kunnskap om viktige generelle prinsipper for forvaltningen av fyrstasjonene som fredede kulturminner, og gi forståelse for det helhetlige miljøet og det særpreget som karakteriserer den enkelte fyreiendommen, og som skal ivaretas i vernesammenheng.

Hensikten er å sørge for et best mulig utgangspunkt for å stille de rette spørsmålene og finne de rette løsningene når det gjelder vedlikehold, bruk og utvikling av den aktuelle fyrstasjonen.

Forvaltningsplanen består av en generell del, som er felles for alle fyrstasjonene, og en spesiell del, som omhandler den enkelte fyrstasjon.

Forvaltningsplanens spesielle del vil inneholde:

- Relevante eiendomsdata
- Presentasjon av fyreiendommen som helhet, de enkelte bygninger, anlegg og tekniske installasjoner, og området.
- Vurdering av utviklingsmuligheter for fyrstasjonen som helhet samt for de enkelte bygninger
- Eventuelle spesielle forhold for den aktuelle fyrstasjon
- Bygnings- og konstruksjonsdokumentasjon (foto og tegninger)
- Tilstandsanalyse, eventuelt med konkrete forslag til tiltak
- Historisk dokumentasjon
- Fredningsvedtaket

Når det gjelder historisk dokumentasjon, vil ikke den kunne være uttømmende i forvaltningsplanen for den enkelte fyrstasjon. Det er derfor viktig at man ved planlegging av konkrete tiltak, som tilbakeføring eller formidling, går aktivt inn for å finne ytterligere informasjon. Her vil Senter for eiendom og kultur og Kystverkmusea kunne bistå regionene og leietakerne.

Senter for eiendom og kultur har ansvaret for koordineringen av etatens arbeid med forvaltningsplaner. Utarbeidelsen av de konkrete forvaltningsplanene for de enkelte fyrstasjonene gjøres i nært samarbeid mellom regionene og Senter for eiendom og kultur.

Ny bruk – på fyrenes premisser

Ny bruk gjør det ofte ønskelig og noen ganger nødvendig med endringer av bygninger og tilrettelegging på området. Det er viktig å bruke tid på å vurdere hvordan slike tiltak kan gjøres så skånsomt som mulig, og uten at fyreiendommens egenart blir skadelidende. En liten endring ett sted kan virke harmløs, og det samme kan en annen et annet sted, og en tredje… men summen av disse delene kan bli en dårlig helhet som gir en lite harmonisk utvikling av stedet. Forvaltningsplanen skal bidra til at det blir lettere å ha helheten for øye når mulige endringer vurderes. I gjennomgangen av fyreiendommen som helhet og de enkelte bygninger blir det konkretisert forhold som det vil være viktig å ta hensyn til ved planlegging av større vedlikeholdsarbeider og endringer, og det indikeres mulige bruksområder og utviklingspotensiale som Kystverket mener vil ivareta stedets egenart. Enkelte steder er det naturlig å gi klare føringer om hvor det vil være aktuelt å vurdere tilbakeføring, og eventuelt til hvilken epoke.

Fra Store Torungen. Foto: Kystverket.

Det lar seg oftest gjøre å finne gode løsninger som forener vern med ny bruk, selv om løsningene kan bli annerledes enn det man først så for seg. Å finne slike løsninger krever grundighet, vilje og kompetanse i både planlegging og gjennomføring av arbeidene. Felles samtaler mellom Kystverket som eier, leietaker som bruker, kommunen som forvalter av plan- og bygningsloven og fylkeskommunen som forvalter av fredningsvedtaket, vil ofte være vel anvendt tid – og ikke minst hvis diskusjonene kan finne sted nettopp på fyrstasjonen. Stedet er i høyeste grad part i saken, og kan ofte gi føringer gjennom sin tilstedeværelse!

Vern gjennom bruk – viktigheten av gode leietakere

Kystverket er avhengig av et samarbeid med leietakere som er interessert i å bidra til å ta vare på den viktige kulturarven som fyrstasjonene representerer. Etaten vil i liten grad selv kunne benytte den bygningsmassen som er på fyrstasjonene utover de bygningene som er direkte knyttet til den tekniske driften av navigasjonsinstallasjonen, slik som maskinhus og fyrtårn. Vern gjennom bruk forutsetter et aktørsamarbeid, der gjerne også lokale og regionale myndigheter er engasjert, enten som leietakere, eller som aktive premissleverandører og bidragsytere i utviklingen av stedet.

Kystverket benytter en standard leieavtale ved utleie av fyrstasjoner, også for de som ikke er fredet. Avtalen har følgende generelle formål og forutsetninger:

- Uavhengig av om eiendommen er helt eller delvis fredet, skal eiendommen bevares og sikres som kulturminne, og eiendommens egenart skal bevares.

- Leietaker skal ivareta og videreutvikle allmennhetens adgang til fyreiendommen. Leietakers aktivitet på stedet må tilpasses allmennhetens intereser slik at den ikke kommer i konflikt med disse interessene
- Leietaker forplikter seg til å holde utleier løpende orientert om planene for utviklingen og bruken av leieobjektet.
- Utleier vil bidra med rådgivning ved videre vedlikehold og istandssetting av leieobjektet. Utleier vil løpende vurdere mulighetene for å bidra til vedlikehold og/eller oppgradering av leieobjektet ut fra de til enhver tid gitte budsjettrammer.
- Leietaker må ikke bruke, eller tillate at andre bruker, leieobjektet til bolig.
- Leietaker forplikter seg til å legge særlig vekt på miljøvern i forhold til bruk og vedlikehold av leieobjektet.

I tillegg skal det formuleres egne punkter som uttrykker formål og forutsetninger for leieforholdet ved den enkelte fyrstasjon. En slik formålsparagraf i en leieavtale understreker nødvendigheten av et nært samarbeid og tett kommunikasjon mellom Kystverket og leietakerne – dette er ikke et vanlig leieforhold, men gjelder samarbeid om et kulturminne!

Avtalen omtaler også samarbeidet om vedlikeholdsarbeidet på fyrstasjonen. Det er Kystverket som i siste instans er ansvarlig for å sette opp arbeidsprogram for det enkelte år og gi nødvendige føringer for hva som skal gjøres og på hvilken måte. Bortsett fra ved kritiske hendelser, slik som ved stormskader, skal ikke leietaker utføre noen tiltak på eiendommen uten at dette er godkjent av eier. Det er også eier som er ansvarlig for at alle nødvendige tillatelser er innhentet fra vernemyndighetene.

Kjeungskjæret fyrstasjon, Sør-Trøndelag. Foto: Kystverket.

Forholdet mellom fredningsvedtaket og forvaltningsplanen

Fredningsvedtaket er styrende for forvaltningen av fyreiendommen, og er rettslig bindende. Forvaltningsplanen er ikke rettslig bindende, men uttrykker Kystverkets vurdering av hva som vil være en naturlig presisering og konkretisering av fredningsvedtaket, og etatens oppfatning av hvordan den fredede eiendommen bør utvikles. Konkrete tiltak kan ikke gjennomføres uten at vernemyndighetene har fattet vedtak om at de kan iverksettes. Det er Kystverket i den enkelte region som søker vernemyndighetene i det aktuelle fylke om tillatelse til tiltak.

Formidling med nytt elementsystem i betong. Foto: Kystverket.

Formidling

Fyrstasjonene er nasjonale kulturminner som skal dokumentere en viktig del av vår maritime kulturarv og Kystverkets historiske innsats for å trygge ferdselen til sjøs. Samtidig er det et mål med fredningen at kunnskap om disse kulturminnene og deres historiske kontekst skal kunne formidles til allmennheten. Det er derfor viktig at all ny bruk bidrar til kunnskapsformidling og opplevelse av historien. Kystverket vil i samarbeid med Kystverkmusea (ved Lindesnes fyrmuseum) lage retningslinjer for utarbeidelse av formidingsplaner for de enkelte fyrstasjonene, i et samspill mellom etaten, etatsmuseene og leietakerne. Det er videre utarbeidet en skiltmal for de fredede fyrstasjonene, for å gi etatens formidling av egen kulturhistorie et helhetlig, nasjonalt preg. Denne skiltmalen vil være styrende for hvordan utendørs informasjon og skilting utformes på de fredede fyrstasjonene. All utendørs informasjon skal godkjennes av Kystverket på forhånd.

Generelle retningslinjer for tiltak på fyrstasjonene

På alle de fredete bygningene skal eksteriøret bevares mest mulig uendret. Enkelte bygninger er svært autentiske, mens andre er sterkt endret og modernisert. Ulike typer tiltak, som tilbakeføring og utskifting av bygningsdeler, vil derfor bli vurdert ulikt fra bygning til bygning.

Interiørene har for de aller fleste av fyrstasjonene ikke et like sterkt formelt vern som eksteriøret – unntaket er selve fyrtårnene, som er interiørfredet. For de øvrige bygningene er planløsning og konstruksjoner normalt omfattet av de enkelte fredningsvedtakene. Imidlertid bør en ved interiørmessige oppgraderinger og endringer legge vekt på å bevare størst mulig autentisitet med tanke på den historie fyrstasjonen skal formidle. Denne intensjonen må samtidig avveies i forhold til behovet for nødvendig bruksmessig oppgradering.

Krav til dokumentasjon av endringer og større vedlikeholdsarbeider

Alle endringer og større vedlikeholdsarbeider på en fredet bygning eller et fredet område skal dokumenteres. En søknad om tillatelse inneholder et minimum av beskrivelse av tiltaket, men dette er ikke tilstrekkelig dokumentasjon. Det vil bli gitt nærmere retningslinjer for hvordan nødvendig dokumentasjon skal utføres og arkiveres.

Krav til håndverkere

Generelt må håndverkere som arbeider på fredete bygninger, ha nødvendig kunnskap og erfaring fra antikvarisk arbeid. Det er viktig å ha den rette holdningen til dette arbeidet, beherske aktuelle teknikker, og å ha faglig grunnlag for å kunne ta riktige valg når det gjelder materialer og metode.

I noen tilfeller vil det være nødvendig med spesialkompetanse for at resultatet skal bli tilfredsstillende. Dette kan være ved restaurering av vinduer, dokumentasjonsarbeid, blanding av maling etter historisk resept, konserveringsarbeider mm. Når vernemyndigheten gir tillatelse til endringer, kan det settes vilkår om at utførende håndverkere har antikvarfaglig kompetanse.

Geitungen fyrstasjon, Rogaland. Foto: Kystverket.

Vedlikeholdshåndbok

Det er behov for å sammenfatte retningslinjer for vedlikehold av fyrstasjonene, både de fredede og de ikke fredede, i en egen vedlikeholdshåndbok, og Kystverket er nå i ferd med å utarbeide en slik veileder. Denne prosessen vil også innebære nær kontakt med ulike vernemyndigheter, for å finne frem til løsninger som i størst mulig grad kan være felles for etatens fredede bygninger. I og med at søknad om dispensasjon avgjøres av den enkelte fylkeskommune, kan tolkning av og praksis i oppfølging av fredningsvedtakene variere noe fra fylke til fylke. En vedlikeholdshåndbok bør kunne bidra til å harmonisere praksis ut fra et nasjonalt perspektiv, selv om den naturligvis ikke vil kunne erstatte kravene til saksbehandling i den enkelte sak.

Noen generelle punkter om antikvarisk bygningsvern

Grunnholdninger til vern

Kulturminner er en viktig del av vår samlete kulturarv. Bygningene dokumenterer tidligere tiders samfunnsforhold, levekår, liv og gjøremål, byggeskikk og håndverksteknikker.
Gamle bygninger er ikke-fornybare ressurser, og de er primærkilder til kunnskap om fortida. Alle andre nedtegnelser, fotografier og registreringer innebærer grader av fortolkning. Bygningene er derfor en unik kilde til kunnskap og et umistelig grunnlag for framtidig forskning, enten det gjelder levekår, byggeteknikk, dekordetaljer eller lignende. Ved framtidig bruk og modernisering er det viktig at vi i minst mulig grad reduserer bygningenes verdi som historisk kilde. Som hovedregel skal man være svært varsom med å fjerne elementer i en fredet bygning – alle de historiske epokene som har nedfelt seg i det fysiske bygningsmiljøet, forteller en historie om bygningens og stedets utvikling. I noen tilfeller kan man imidlertid bli nødt til å prioritere mellom ulike faser. Unntaksvis kan det også vært aktuelt å tilbakeføre en bygning til en dokumentert tidligere tilstand.

Råd for vedlikehold og istandsetting - grunnprinsipper innen bygningsvernet

De viktigste grunnprinsippene er:

- Mest mulig av alle deler av bygningen skal bevares. Derfor må inngrepene ved vedlikehold og utbedring være så små som mulig.
- Det er bedre å vedlikeholde framfor å reparere, og det er bedre å reparere framfor å skifte ut.
- Det må brukes tradisjonelle materialer og metoder, både ved vedlikehold og eventuell utskifting.
- Skjulte deler av bygningen (konstruksjoner) er like viktige å ta vare på som synlige (overflater)
- Hvis man må endre, er det bedre å føye noe til enn å fjerne originale eller gamle deler. Det beste bygningshistoriske ”arkivet” er bygningen selv.
- Gamle ombygginger og endringer av en bygning er ofte viktige å bevare. De kan fortelle om bygningens livshistorie gjennom skiftende stilretninger og bruk.
- Når noe fjernes eller endres, skal aktuell dokumentasjon bli nedtegnet og arkivert. I spesielle tilfeller sikres dokumentasjonen ved lagring av den fjernete bygningsdelen (nærmere retningslinjer vil bli utarbeidet for dette).
- Endringer skal om mulig være reversible. Når behovene endrer seg, kan de nye elementene fjernes og bygningen kan framstå slik den var før endringen.

Vedlikehold – definisjon og faglige prinsippe

Hovedregelen er at løpende vedlikehold utføres uten at vernemyndighetene trekkes inn, mens man må søke tillatelse for endringer. Grensen mellom vedlikehold og endring kan være vanskelig å definere, og ulike aktører kan ha ulik oppfatning av begrepene. Kulturminnevernets definisjon av vedlikehold er snever, i den hensikt å ivareta kulturhistoriske verdier.

Mange eiere har i beste mening utført ”vedlikeholds-arbeid” på en slik måte at vernemyndighetene vurderer dette som endring/inngrep, som i verste fall er skadelig for kulturminnet. Dette kan for eksempel være bruk av for tett maling, som med-fører av-skalling og råteskader, eller utskifting av opprinne-lige bygningsdeler som burde blitt istandsatt av en kyndig restaureringshåndverker. Vedlikeholdet av en fredet bygning er underlagt kulturminneforvalt-ningens overvåkning. Det kan oppstå usikkerhet om hva man kan utføre uten å spørre, og når man må søke om tillatelse.

Hovedprinsippet for vedlikehold av gamle bygninger er å bevare mest mulig av de gamle bygningsdelene og å hindre skader. Dette gjelder både synlige og skjulte konstruksjoner og elementer. Vedlikeholdet skal om mulig skje på samme måte som da huset ble bygget, med samme teknikk, utførelse og materialbruk. I praksis vil dette noen ganger bety merarbeid, andre ganger krever det bare omtanke og kompetanse.

Homlungen fyrstasjon, Østfold. Foto: Kystverket.

Ved å bevare de gamle bygningsdelene og overflatene beholder bygningen sin autentisitet, og dermed sin vitenskapelige kildeverdi og opplevelsesverdi. En kopi kan aldri fullt ut erstatte de opprinnelige bygningsdelene. Selv om kopien er nøyaktig likt utført, er minst to dimensjoner gått tapt:

1. Aldersverdien: Spor av ”tidens tann” er borte. Vi kan ikke lenger berøre de samme materialene som våre forgjengere.

2. Sannhetsgehalten: Hvordan kan våre etterkommere vite at kopien er nøyaktig utført?

Kan de stole på at historien og byggeteknikken som formidles, er identisk med den opprinnelige?

Større vedlikeholdsarbeider og endringer

Det må søkes om tillatelse for større vedlikeholds-arbeider, større reparasjoner og endringer i en fredet bygning. Som oftest blir det gitt tillatelse når endringene er små og tiltaket er nødvendig for fortsatt bruk. Kulturminneforvaltningens oppgave er å passe på at det ikke blir gjort så mange endringer i årenes løp at det til slutt er lite igjen av det opprinnelige huset.

Eksempler på større vedlikeholds-/ istandsettingsarbeider som krever tillatelse:

- endring av utvendig malingtype/farge, fjerning av eldre malinglag, overmaling av dekor og lignende
- vedlikehold av utvendig kledning som innebærer et betydelig omfang utskifting av råteskadet virke
- restaurering av vinduer der det er råteskader som innebærer betydelig innspunsing av nytt virke og forbedring/endring av tekniske løsninger

Eksempler på andre endringer som krever tillatelse:

- utskifting av bygningselementer, som utvendig panel, vinduer og ytterdører
- tildekking eller fjerning av eksisterende utvendige overflate
- oppsetting eller riving av innvendige lettvegger
- installering av våtrom eller kjøkken
- etablering av infrastruktur, rørføringer, ventiler etc.
- fasadeendringer
- oppføring av tilbygg
- tilbakeføring til tidligere dokumenterbar tilstand

Et overordnet prinsipp er at alle endringer om mulig skal gjøres reversible, slik at de i framtida kan la seg tilbakeføre. Endringer og tilføyelser skal kunne fjernes uten at bygningen blir forringet. I praksis kan dette eksempelvis innebære at nye skillevegger festes slik at de lett kan fjernes uten å sette merkbare spor.

Tilbakeføring

Når vernemyndighetene skal vurdere forslag til endringer, vil de ta hensyn til hvilken periode – eventuelt flere perioder – i bygningens historie som fredningen søker å bevare. Hvis det er foretatt endringer i nyere tid, kan det i noen få tilfeller være aktuelt å tilbakeføre bygningen til et tidligere eller opprinnelig utseende. Dette kan gjelde et helt eksteriør, deler av bygningen, enkelte rom eller mindre bygningsdeler og detaljer. Følgende premisser og forutsetninger bør ligge til grunn for at en tilbakeføring skal kunne vurderes:

- Det foreligger sikker, god og tilstrekkelig dokumentasjon (tegninger, fotografier eller lignende) av den opprinnelige situasjonen.
- Tilbakeføring basert på gjetting kan normalt ikke godtas.
- De nyere tilføyelsene som fjernes eller tildekkes, har relativt lav/underordnet verdi.
- Kulturminnet er ikke for sterkt endret. Hus som har fått ny takform, hovedvolum eller lignende bør bevares slik de er. Tilbakeføring av vindustyper og kledning på en bygning med intakt hovedform, kan derimot være aktuelt.

UTSIRA
FYRSTASJON
SPESIELL DEL

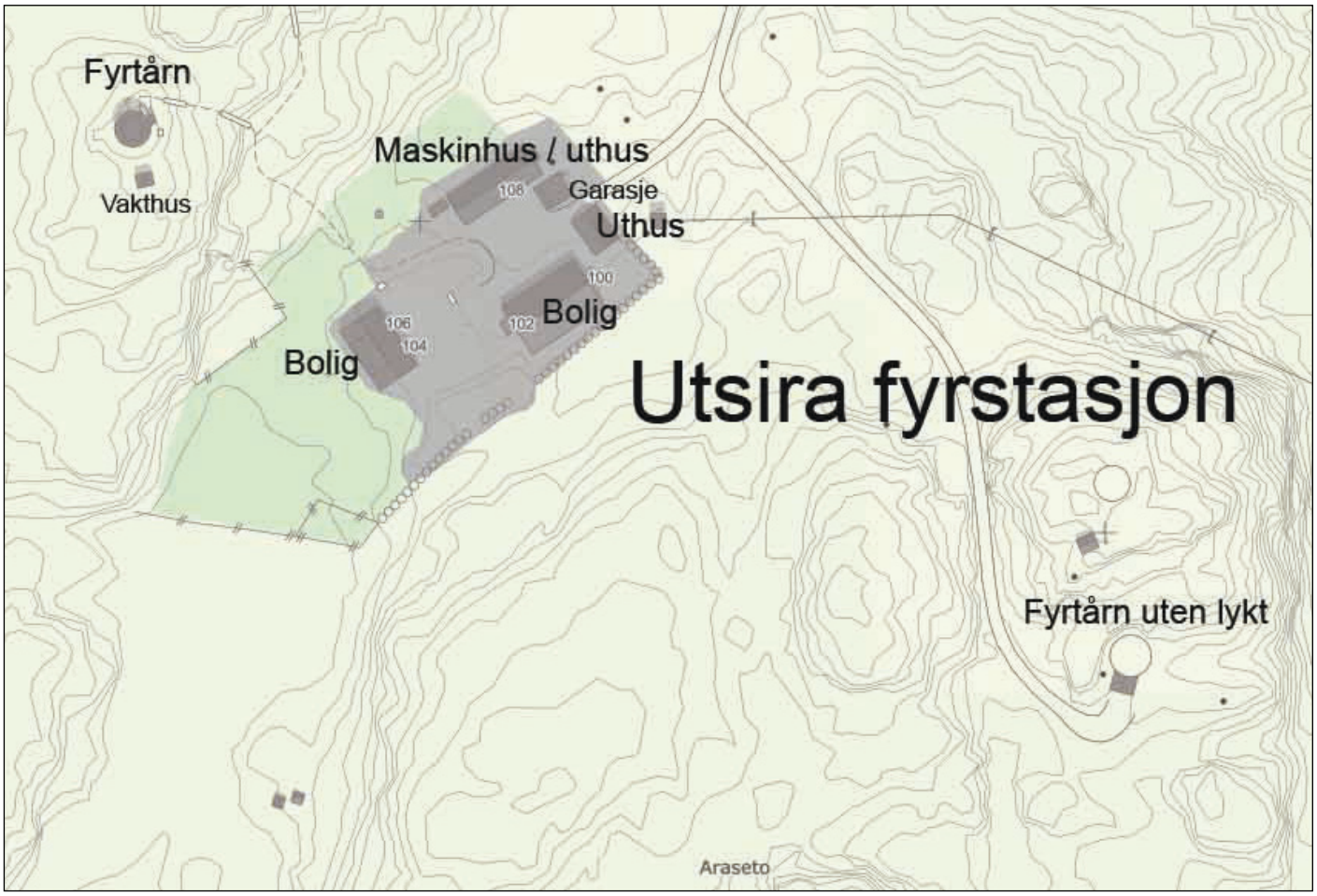

Kart

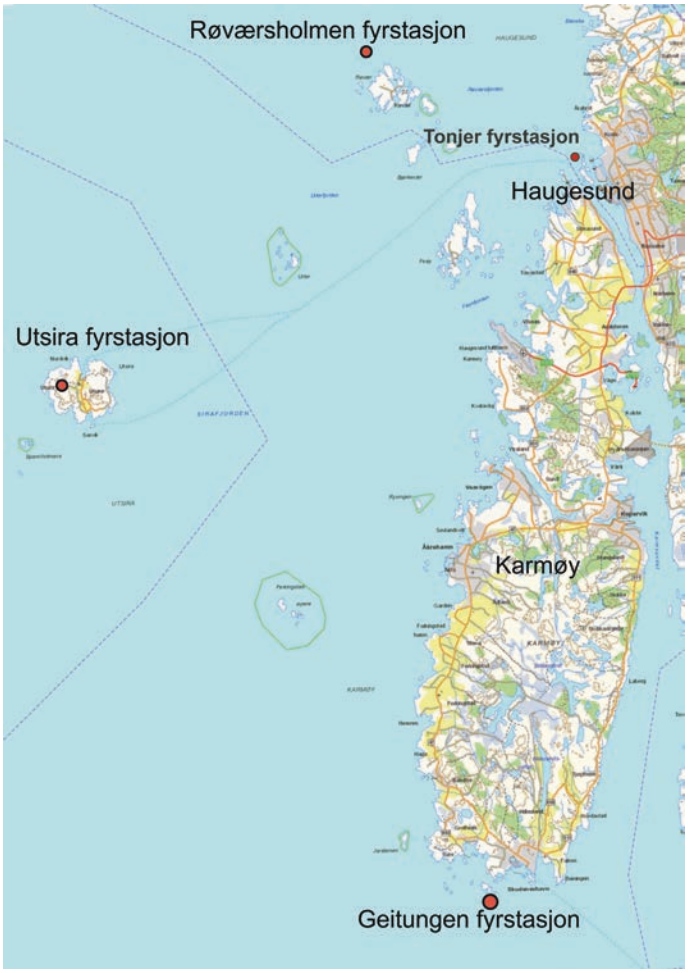

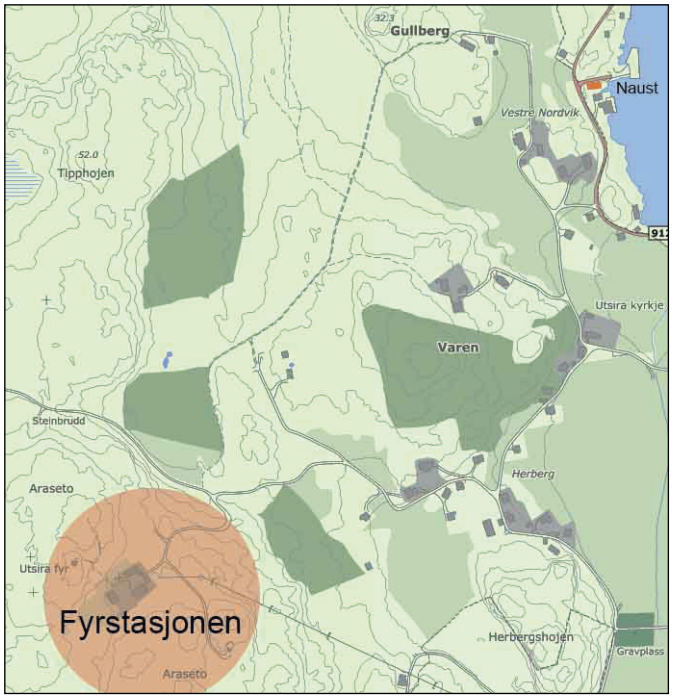

Situasjonskart

Hentet fra fredningsvedtaket.
Tegning: Sven Poulsson.

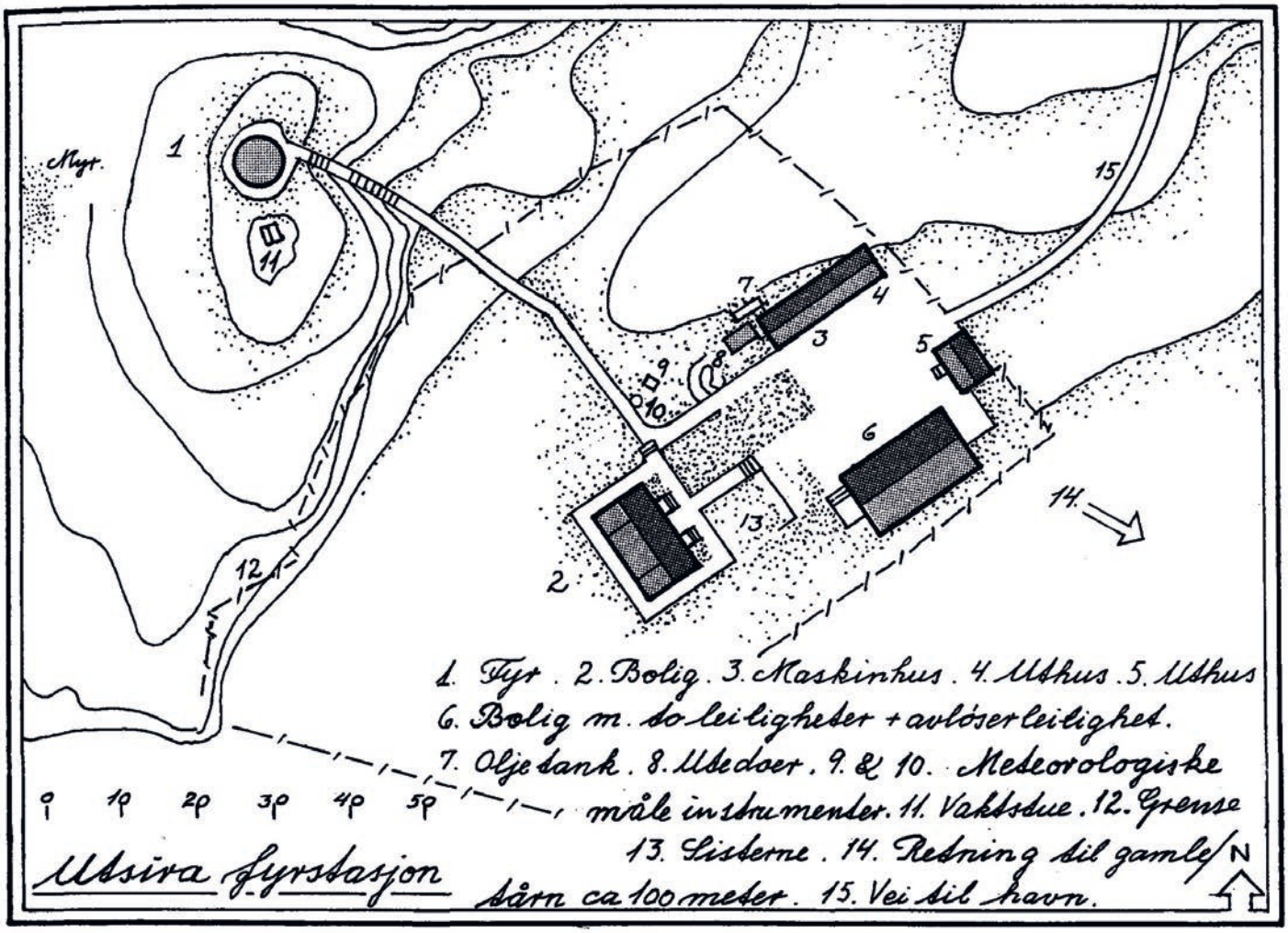

Kart over fredningsområdet ved Utsira fyrstasjon:

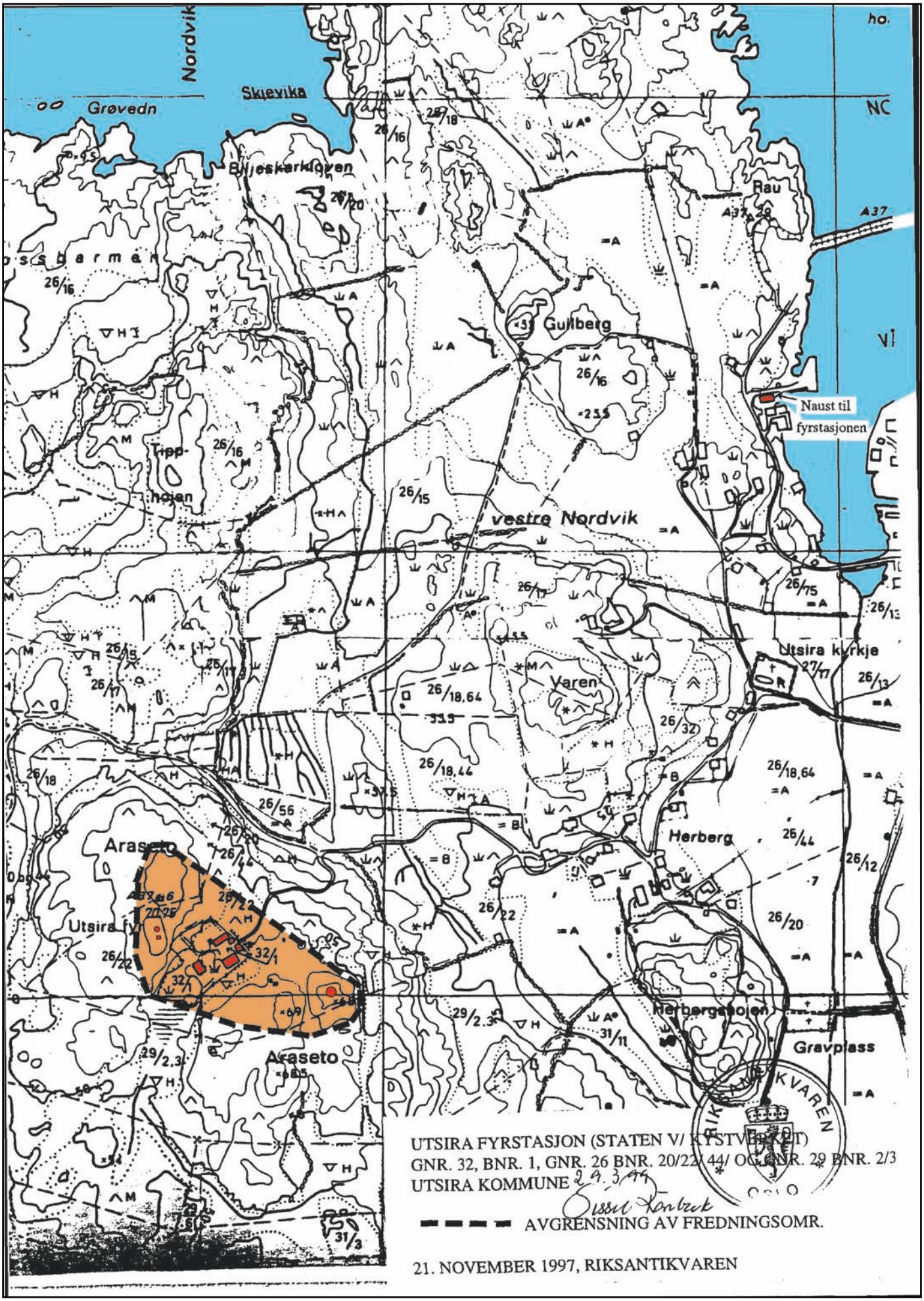

Faktaopplysninger om Utsira fyrstasjon

Eiendomsinformasjon			
Opprettet		1844	
Fylke	Rogaland	Region	Kystverket Vest
Kommune		1151 Utsira	
Fyrlistenummer		129500	
Dato for fredningsvedtak		30. mars 1999	
Andre vernebestemmelser		Ingen andre vernebestemmelser.	
Eiendom (kommunenr., gårdsnr., bruksnr.)		1151 / 32 / 1, og et område rundt hver av de to fyrtårnene, på deler av på gnr. 26 bnr. 20/44, gnr. 26 bnr. 22 og gnr. 29 bnr. 2/3.	
Nummer i Askeladden	87078	Grunneier	Staten v/ Kystverket
Utleie		Utsira kommune	

Oversikt over registrerte bygninger og konstruksjoner

Byggnr. i fredn. vedtaket	Bygnings-type	Bygg-status	GAB-nr.	Nummer i Aske-ladden	Verneklasse / §	Omfanget av fredningen
1	Fyrtårn 1844	Intakt	172802567	87078-1	Klasse 1, kultur-minneloven § 15	Fredningen gjelder bygningens eksteriør og interiør.
2	Bolig 1957	Intakt	172800572	87078-2	Kl. 1, kml § 15	Fredningen gjelder bygningens eksteriør, samt interiør med hensyn til opprinnelig hovedstruktur/ rom-fordeling.
3 og 4	Maskinhus og uthus	Intakt	172800564	87078-3	Kl. 1, kml § 15	Samme som i feltet over
	Garasje	Intakt			Kl. 1, kml § 19	Ikke del av den opprinnelige fred-ningen. Områdefredet etter § 19.
5	Uthus 1906 / Smie, bryg-gerhus	Intakt	172800602	87078-4	Kl. 1, kml § 15	Samme som i feltet over
6	Bolig med to leiligheter + avløser 1969	Intakt	172800580	87078-6	Kl. 1, kml § 15	Samme som i feltet over
8	Utedoer	Intakt	9400214	87078-7	Kl. 1, kml § 15	Samme som i feltet over
11	Vaktstue	Intakt	9400222	87078-8	Kl. 1, kml § 15	Samme som i feltet over
14	Gammelt tårn uten lykt 1844	ruin		87078-9	Kl. 1, kml § 15	Samme som i feltet over
	Naust 1854	Intakt	172800319	87078-10	Kl. 1, kml § 15	Samme som i feltet over
	Det fredete området				Klasse 1, kml § 19	Fredningsvedtaket omfatter videre et område rundt fyrstasjonen i henhold til lov om kulturminner § 19. Fred-ningsområdet omfatter eiendommen på gnr. 32 bnr. 1 (Staten v/Kystver-ket) og et område rundt hver av de to fyrtårnene, på deler av på gnr. 26 bnr. 20/44, gnr. 26 bnr. 22 og gnr. 29 bnr. 2/3. Fredningsområdet og de fredete bygningene er avmerket på vedlagte kart datert 21. november 1997 og påført Riksantikvarens stempel, se forrige side.

Litt om fyrstasjonens historikk	Det ble søkt om midler til oppføring av fyr på Utsira allerede i 1802. Det var delte meninger om nytten av fyrlys på øya, og først 40 år senere ble penger til fyrbygging bevilget. To fyrtårn ble bygd, for å skille fyrlyset fra de tre tårnene på Lista og Kvitsøy fyr som hadde ett fyrtårn. Den første boligen som ble oppført på stedet var en fyrforvalterbolig av lafteverk, med en grunnflate på 15x10 meter. Her var plass til fyrvokter med familie og assistenter. Et uthus med smie og bryggerhus og et naust ble også satt opp til fyrbetjeningen. Naustet blåste ned i en storm i 1854, samme år ble det bygd et nytt, et mer solid naust og en ny båtstø med beskyttelsesmur. I 1890 ble det satt inn en ny linse, et 1. ordens gruppeblinkfyr, i det ene tårnet. Det andre tårnet ble med dette satt ut av drift. I 1860- og 70-årene var det søkt om midler til assistentbolig, men med kun ett tårn i drift ble bemanningsbehovet, og dermed behovet for ny bolig, redusert. I 1906 ble smia og bryggerhuset gjort om til assistentbolig og det ble samtidig satt opp nytt bryggerhus og smie. Uthuset brant ned i 1944, men et nytt ble bygd på samme sted. I 1958 ble fyranlegget elektrifisert, og det ble satt opp et tåkesignal av typen diafon. Den gamle fyrvokterboligen ble solgt, demontert og flyttet i 1968, og året etter ble det ført opp en ny bolig med to leiligheter og en mindre avløserleilighet. Fyret ble avbemannet og automatisert i 2003. Et LED-lys som er plassert på toppen av fyrets lyktehus ivaretar i dag fyrets navigasjonstekniske funksjon. Det opprinnelige fyrlyset virker fortsatt, og brukes, etter avtale med Kystverket, ved spesielle anledninger. Utsira kommune driver i sommerhalvåret et publikumstilbud på fyrstasjonen som omfatter omvisning og ulike kunst- og kulturhistoriske utstillinger og kafé.
Vernestatus	Fyrstasjonen er fredet etter kulturminneloven §15 (bygninger) og §19 (området). Forøvrig ingen vernebestemmelser.
Formålet med fredningen	Formålet med fredningen av Utsira fyrstasjon er å bevare et kulturhistorisk og arkitektonisk verdifullt bygningsanlegg med fyrtårn, tårn uten lykt og øvrige bygninger som tilhører fyrstasjonen og området rundt fyrstasjonen.
Fra Riksantikvarens fredningsbegrunnelse	Utsira er det eneste tvillingfyret der begge tårnene ble bygget innenfor samme fyrområde. Tårntypen og materialbruken er relativt sjelden. Fyret har høy grad av opprinnelighet med det gamle lynblinkapparatet fremdeles i drift. Fyrstasjonen har miljøskapende verdi i området. Det er spesielt fyrstasjonens fyrhistoriske verdi med de to tvillingtårnene og den relativt sjeldne tårntypen Riksantikvaren legger vekt på når det gjelder fyrstasjonens verneverdi. Området omfatter de forskjellige elementene på fyrstasjonen; det nedlagte fyrtårnet, tunet med fyrbygningene og fyrtårnet i drift. Riksantikvaren ønsker å bevare sammenhengen mellom disse elementene og området mellom dem uberørt. Etter Riksantikvarens oppfatning er det nødvendig å frede det avsatte området for å oppnå hensikten med områdefredningen, nemlig å bevare virkningen av kulturminnene i miljøet.
Fyrstasjonens egenart, sårbarhet og tålegrense	Utsira er et kystfyr. Fyrstasjonen ligger på en høyde nordvest på øya Utsira. Stasjonen ble etablert i 1844 med to tvillingtårn, som hadde samme lyshøyde. De øvrige bygningene danner et firkanttun, plassert litt lavere i terrenget mellom tårnene.
Kystverkets føringer for ny bruk og videre utvikling	Deler av fyrstasjonen er i ny bruk, hvor man driver med utleie og har “artist in residence” i deler av betjentboligen. Mye av bygningsmassen egner seg godt til ny bruk. Unntatt er fyrtårn og maskinhus. Det virker riktig å tenke seg en videreføring av eksisterende nye bruk.

Fyrtårnet

Bygningens navn	Fyrtårn
Nummer i Askeladden	87078-1
GAB nr.	172802567
Byggnr. i fredn.vedtak	1
Byggeår	1844
Byggherre / Arkitekt	Fyrvesenet
Opprinnelig funksjon	Fyrtårn
Fredningsomfang	Fredningen gjelder bygningens eksteriør og interiør.
Navigasjonsinstallasjon	1. ordens linse

Bygningsbeskrivelse	Tårnene, som er ca. 13 meter høye, ble oppført som tvillingtårn. Høyden på de to tårnene ble avpasset etter terrenget, slik at begge tårnene fikk samme lyshøyde. Fyrtårnene er bygget i huggen gråstein med fóring av teglstein. Utsira fyrstasjon har hele tiden vært i utvikling og gjennomgått bygningsmessige og tekniske endringer. Det andre fyrtårnet ble nedlagt i 1890 og står uten lyktehus. Samtidig fikk dette fyr tårnet installert et stort, fransk 1. ordens linse som fremdeles er i bruk. Dette fyrtårnet er rødmalt og står på en hvitmalt sokkel.
Konstruksjon og materialbruk	1. Byggegrunn/drenering: Fjell 2. Fundament: Naturstein på fjell 3. Grunnmur: Naturstein 4. Utvendige trapper og ramper: Støpt betong 5. Gulv på grunn: Støpt betong 6. Yttervegger: Naturstein foret med murstein / evt. kledd med panel innvendig 7. Ytterdører: Isolert og panelt ramtredør. Rødmalt 8. Vinduer: Ett støpejernsvindu og ett trevindu med enkle glass i sokkelen Vinduer med store enkle glass i lyktehuset 9. Tak: Kjegletak av metallplater 10. Taktekking: Metallplater, røsmalte 11. Takrenner og nedløp: Renne som del av taket 12. Beslag: Ingen 13. Takvinduer og luker: Ingen 14. Halvtak og skråtak: Ingen 15. Innervegger: Bindingsverk med trepanel 16. Etasjeskiller: Betong hvelving over 1. etasje 17. Innvendige trapper: Tretrapp, åpen 18. Piper og ildsteder: Usikkert 19. Luker og ventilasjon: Ventilasjonslyre over lyktehuset 20. Galleri og balkong: Nedre galleri på betongtak. Øvre støpejernsgalleri på braketter
Endringshistorikk	Det fremstår som autentisk. Taktekkemateriale på nedre galleri en endret til smørbar elastisk membran.
Retningslinjer for videre utvikling	Det er verken nødvendig eller ønskelig med bygningsmessige endringer av fyrtårnet. Det skal normalt ikke være adgang til selve navigasjonsinstallasjonen for andre enn Kystverkets personell. Eventuell tilgang for besøkende skal være regulert i en egen instruks, og skal bare skje i følge med ansvarlig person.
Spesielle forhold vedrørende vedlikehold	Vedlikeholdet skal utføres etter antikvariske prinsipper. Endring av eksisterende eller montering av ny fast innredning / installasjon er søknadspliktig. Dette gjelder også i forbindelse med Kystverkets egen virksomhet.

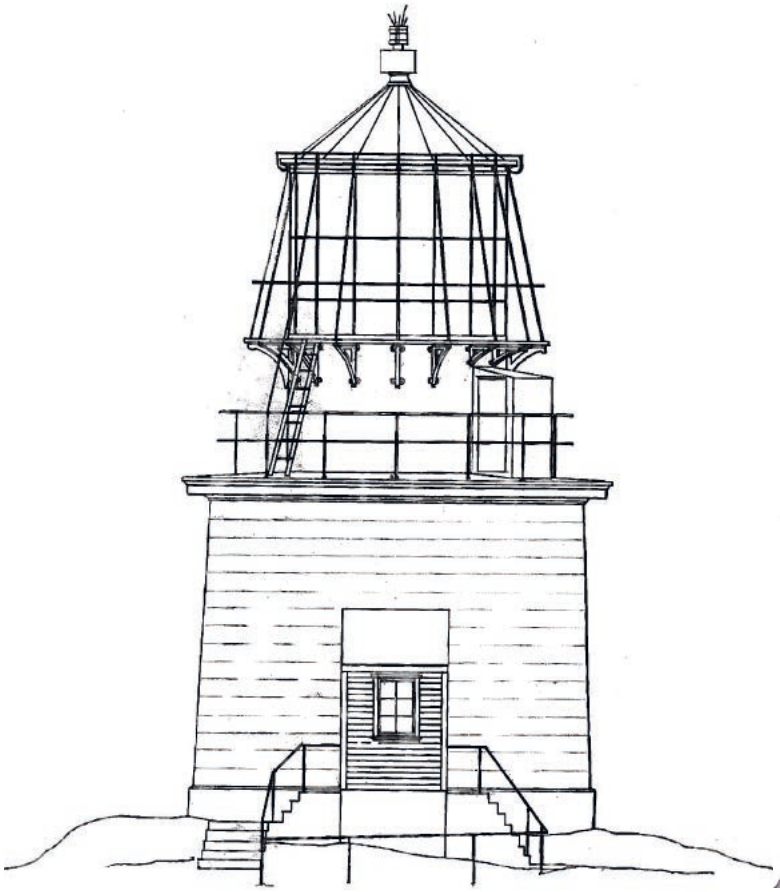

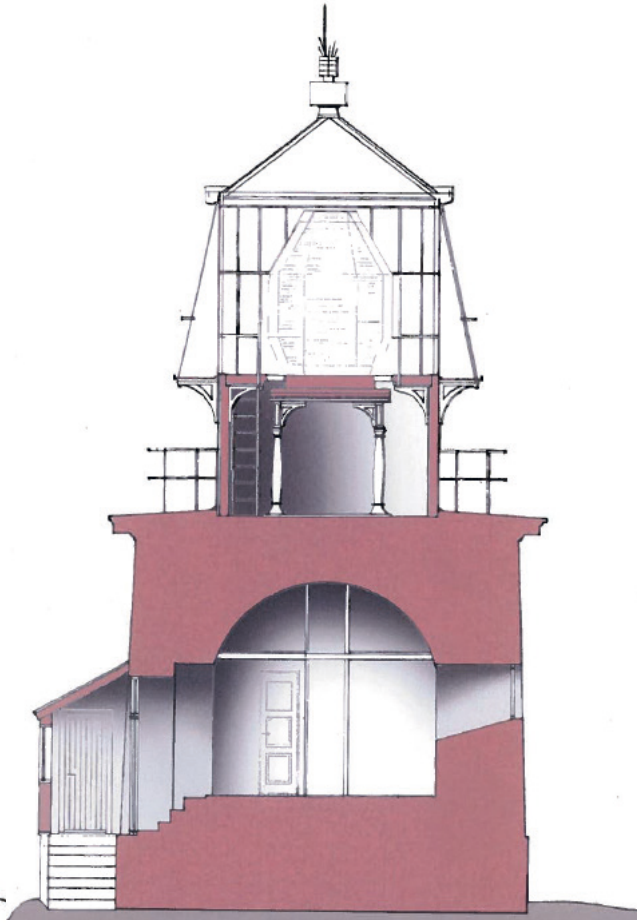

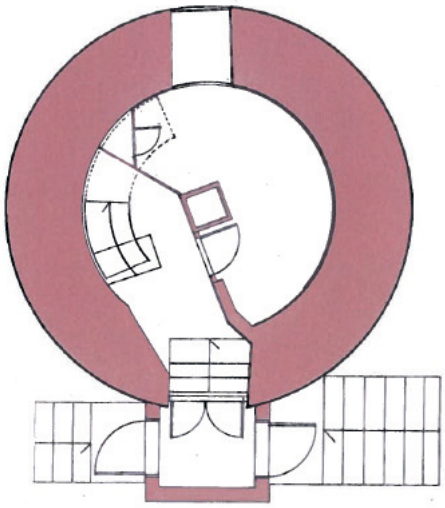

grunnplan

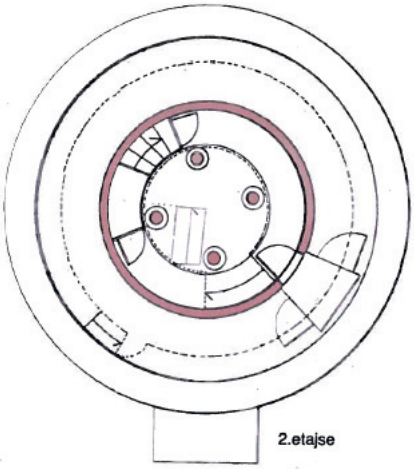

2.etajse

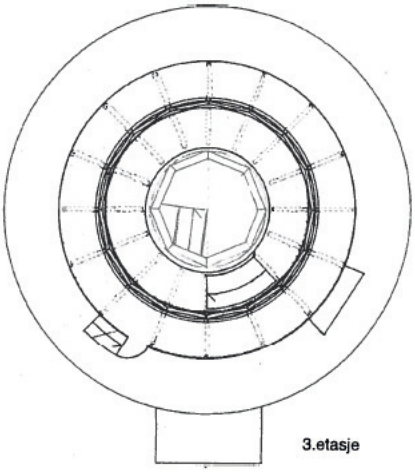

3.etasje

Fasadetegning, snitt og planer av fyrtårnet.

Laget i forbindelse med Pharos-prosjektet, et europeisk samarbeidsprosjekt som handlet om vern og bruk av europeiske steinfyr. Fem land var representert i prosjektet: Hellas, Italia, Kypros, England og Norge. Formålet var blant annet å skape større interesse for fyrstasjonene som kulturminner. På Utsira var prosjektet et samarbeid mellom Riksantikvaren, Kystverket og kommunen. Prosjektet ble avsluttet i 2008. Arkitektkontoret Helge Schelderup MNAL var tilknyttet prosjektet på Utsira.

Over: Utsira fyrstasjon i 1954. *Under: Tårnet 13. april 2016.*

Over: Inngangspartiet, mot nord.

Over til venstre: Fasade mot nord.
Til venstre. Fasade mot øst.

Over: Foto fra lyktehuset med understell for linse.

Under: Detaljfoto av 1. ordens linsa.

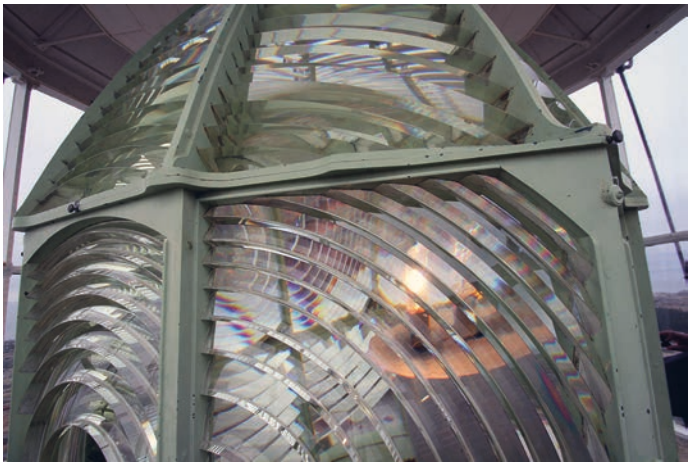

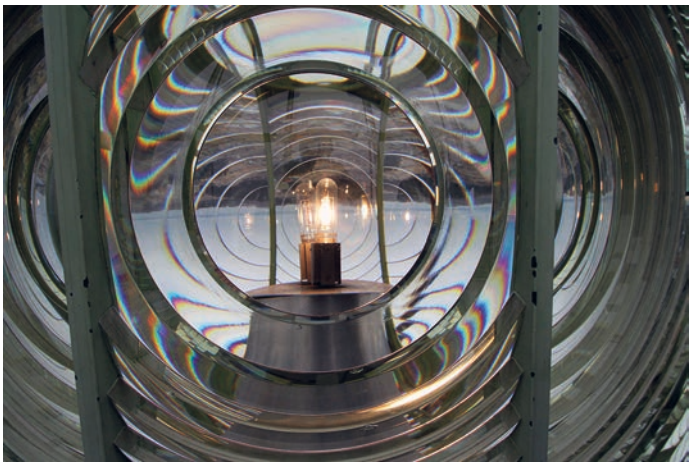

Foto av fyrtårnets interiør. Over: Reparasjon av gulv i 1. etasje.

Bolig

Bygningens navn	Bolig	
Nummer i Askeladden	87078-2	
GAB nr.	172800572	
Byggnr. i fredn.vedtak	2	
Byggeår	1957	
Byggherre / Arkitekt	Fyrvesenet	
Opprinnelig funksjon	Bolig	
Fredningsomfang	Fredningen gjelder eksteriør samt interiør med hensyn til opprinnelig hovedstruktur/ romfordeling.	
Bygningsbeskrivelse	Boligen er laftet med pløyd plank og har saltak med kvist mot sørvest. Veggene er kledd med eternittplater, og taket er tekket med lappskifer. Alle vindusrammene er malt hvite.	
Konstruksjon og materialbruk	1. Byggegrunn/drenering: Fjell / komprimerte masser 2. Fundament: Betong 3. Grunnmur: Støpt betong 4. Utvendige trapper og ramper: Støpt betong 5. Gulv på grunn: Betong 6. Yttervegger: Pløyd plank med ytterkledning av eternittplater 7. Ytterdører: Panelt og isolerte ramtredører med glassfelt øverst. Hvitmalte 8. Vinduer: Ett-, to- og trefags isolerglassvinduer, type funkis, hvitmalte 9. Tak: Sperretak 10. Taktekking: Lappskifer, mønepanner av støpejern 11. Takrenner og nedløp: Renner av støpejern, nedløp av blikk 12. Beslag: Ingen 13. Takvinduer og luker: Ingen 14. Halvtak og skråtak: Ingen 15. Innervegger: Bindingsverk med trekledning. 16. Etasjeskiller: Trebjelkelag med golvbord 17. Innvendige trapper: Lukket tretrapp, rødmalt med linoleumsbelegg 18. Piper og ildsteder: 2 murte og pussede pipestokker 19. Luker og ventilasjon: Flere mindre ventilasjonshetter i yttervegg	
Endringshistorikk	Vinduer skiftet. Kvist/oppløft lagt til mot øst og vest.	
Retningslinjer for videre utvikling	Bygningen er godt egnet til ny bruk.	
Spesielle forhold vedrørende vedlikehold	Vedlikeholdet skal utføres etter antikvariske prinsipper.	

Plan betjentbolig Utsira

1. etasje plan

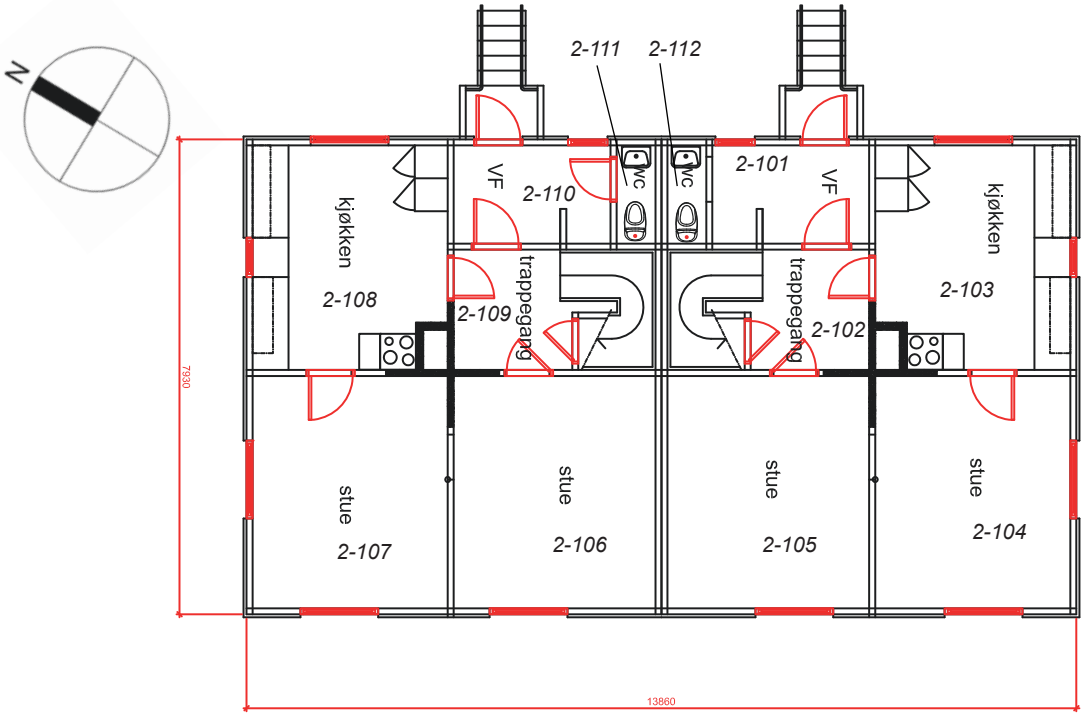

2. etasje plan

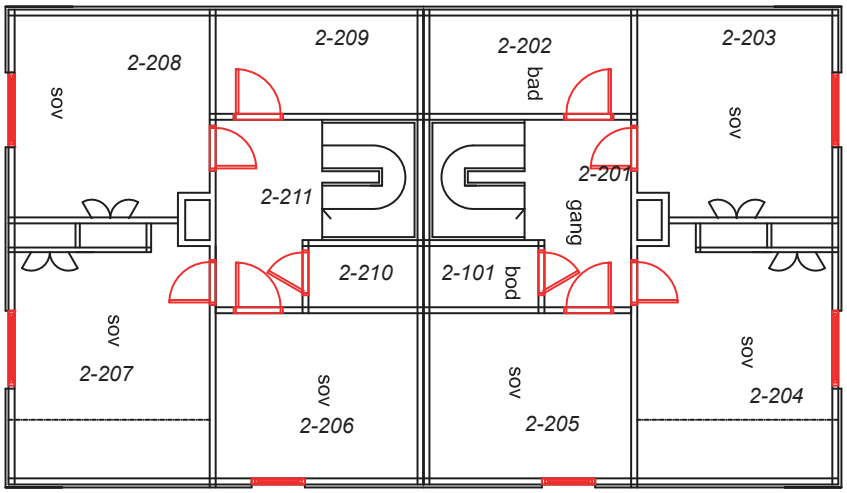

Kjeller plan

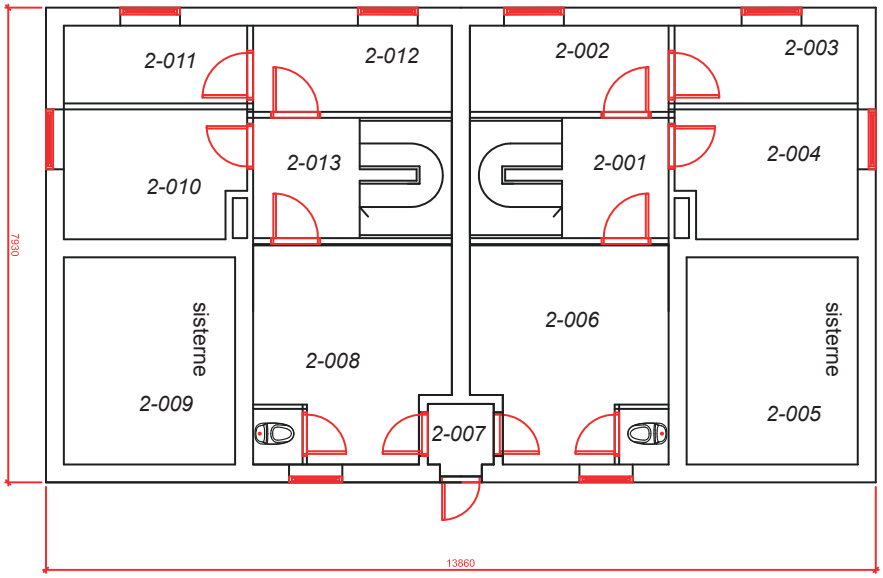

Fasader av boligen: Øverst: Fasade mot nordvest.

Øverst: Fasade mot nordøst. Over: Mot sydøst.

Over: Fasade mot sydvest. *Under: Kjøkken 2-103 og spisestue.*

Under: Kjøkkenet 2-103.

Over: Spisestue 2-104, 1 etasje.

Under: Stue 2-105.

Over: soverom 2-203 i 2. etasje.

Over: Soverom 2-204.

Under: Rom i kjelleren, gang 2-001..

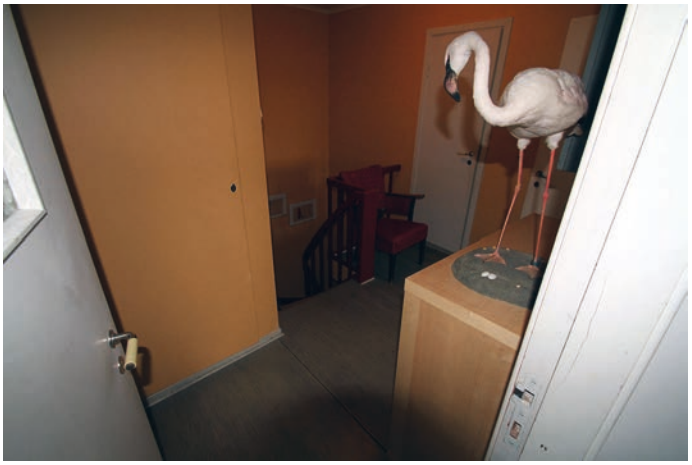

Over: Gang i 2. etasje med trapp, rom 2-201.

Over: Bod 2-003 i kjelleren.
Under: Rom 2-006.

Under: Bod 2-002.

Maskinhus og uthus

Bygningens navn	Maskinhus og uthus	
Nummer i Askeladden	87078-3	
GAB nr.	172800564	
Byggnr. i fredn.vedtak	3 og 4	
Byggeår	1946. Bygget på murene av det tidligere uthuset, som brant i 1944.	
Byggherre / Arkitekt	Fyrvesenet	
Opprinnelig funksjon	Uthus	
Fredningsomfang	Fredningen gjelder eksteriør samt interiør med hensyn til opprinnelig hovedstruktur/ romfordeling.	
Bygningsbeskrivelse	Maskin- og uthuset har bindingsverkskonstruksjon og saltak. Veggene er kledd med eternittplater, og taket er tekket med lappskifer. Vindusrammene, vindskiene og dørene er malt hvite.	
Konstruksjon og materialbruk	1. Byggegrunn/drenering: Fjell / komprimerte masser 2. Fundament: Naturstein og støpt betong 3. Grunnmur: Naturstein 4. Utvendige trapper og ramper: Betong 5. Gulv på grunn: Betong / bjelkelag med golvbord 6. Yttervegger: Bindingsverk med eternittplatekledning 7. Ytterdører: Panelte og isolerte ramtredører. Hvitmalte. 8. Vinduer: Flere generasjoner/ typer vinduer. Eldre enkle sidehengslete trevinduer med sprosser, og en del nyere funkis sidehengslete enkle vinduer med varevindu. 9. Tak: Sperretak med sperrebind. Taktro. 10. Taktekking: Lappskifer. 11. Takrenner og nedløp: Støpejern / plast. 12. Beslag: Ingen 13. Takvinduer og luker: Ingen 14. Halvtak og skråtak: Ingen 15. Innervegger: Bindingsverk med trekledning. 16. Etasjeskiller: Bjelkelag og golvbord. 17. Innvendige trapper: Åpen tretrapp 18. Piper og ildsteder: Ingen 19. Luker og ventilasjon: Store ventilhetter i forbindelse med maskinhuset.	
Endringshistorikk	Gjenoppbygget etter brann i 1944.	
Retningslinjer for videre utvikling	De deler av bygningen som ikke er i tjenstlig bruk av Kystverket (maskinhuset) er godt egnet til ny bruk. Bygningen rommer for tiden utstilling. Kystverket ser for seg at denne bruken gjerne kan fortsette.	
Spesielle forhold vedrørende vedlikehold	Vedlikeholdet skal utføres etter antikvariske prinsipper.	

Planløsning av uthuset som brant i 1944.

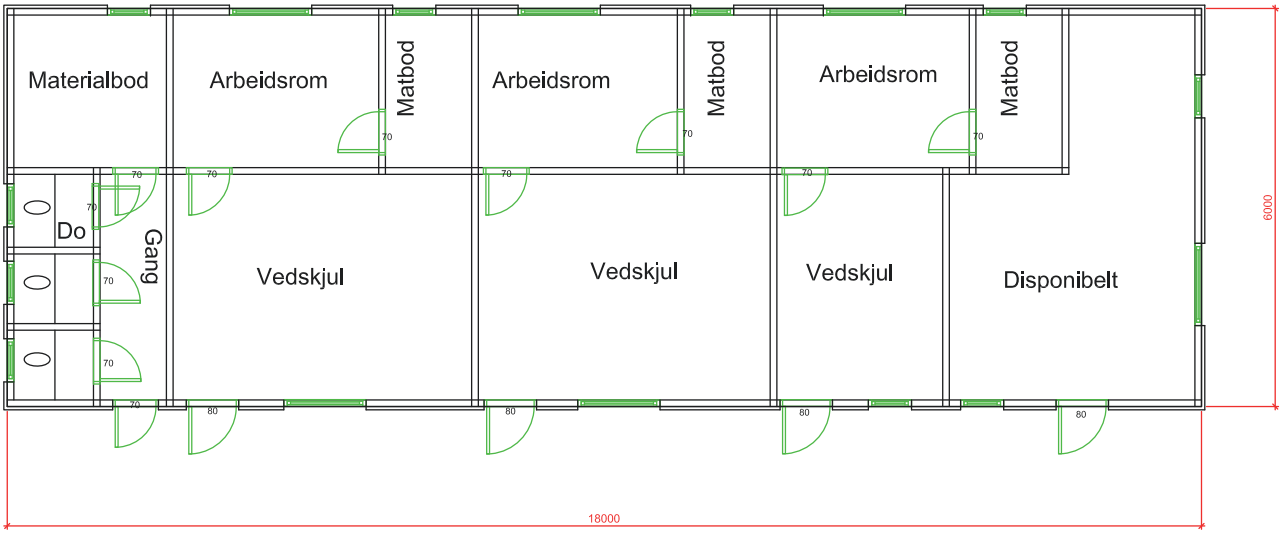

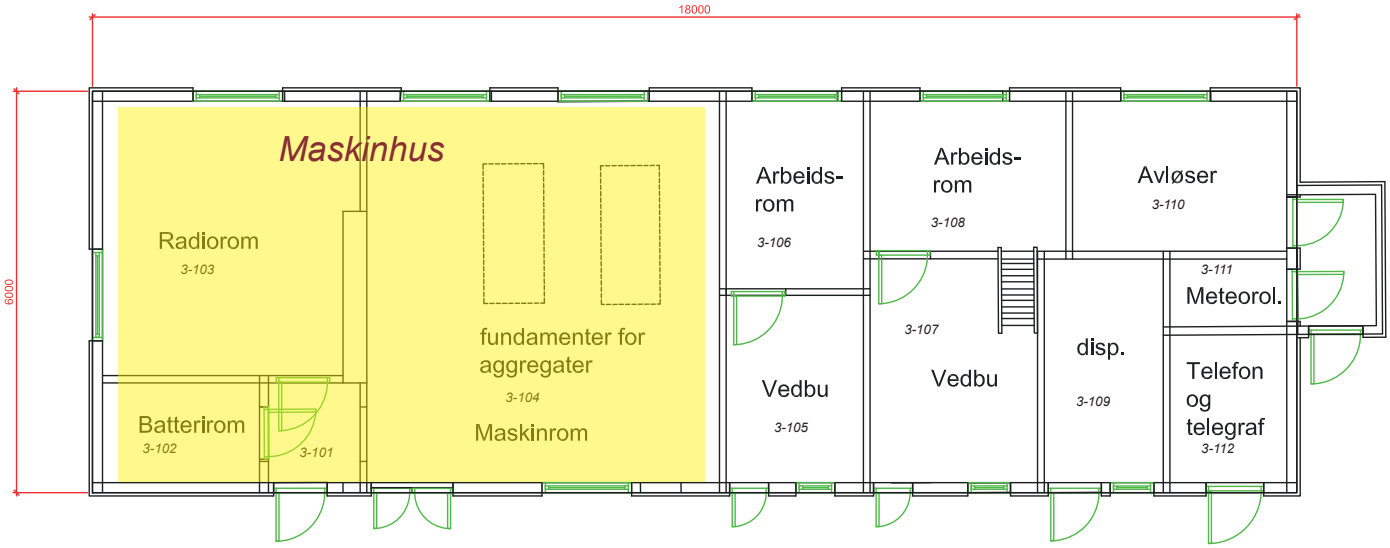

Maskinhus og uthus, bygget i 1946, maskindel ombygget rundt 1960. Plan 1. etasje.

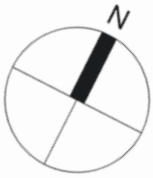

Fasader: Øverst: mot gårdsplass, fasade mot sydøst.
Over: Fasade mot sydvest og utedoene. Under: Maskinrom/radiorom.

Øverst: Fasade mot nordøst. Over: Fasade mot nordvest.
Under: Radiorom og midtre vedbu.

Over: Utstilling i nord-østre del av uthuset.

Garasje

Bygningens navn	Garasje
Nummer i Askeladden	Ikke nevnt i Askeladden
GAB nr.	Ikke i Gab-registeret.
Byggnr. i fredn.vedtak	Uten nr.
Byggeår	Ukjent
Byggherre / Arkitekt	Fyrvesenet
Opprinnelig funksjon	Garasje / uthus

Fredningsomfang	Omfattet av områdefredningen. Gjelder eksteriøret.
Bygningsbeskrivelse	Utført i lett bindingsverk med hvitmalt trepanel og eternittplater, slakt saltak med forskjøvet møne og tekking med sorte betongstein. Enkle kvadratiske fastkarmvinduer og doble garasjedører som labankdører. (Garasjen er ikke tatt med i den opprinnelige fredningen, og er derfor ikke beskrevet i fredningsvedtaket)
Konstruksjon og materialbruk	1. Byggegrunn/drenering: Kompakte masser. 2. Fundament: Betong 3. Grunnmur: Støpt plate av betong. 4. Utvendige trapper og ramper: Ingen 5. Gulv på grunn: Støpt betong 6. Yttervegger: Bindingsverk med eternittplater 7. Ytterdører: Labankdører 8. Vinduer: Enkle trevinduer, fastkarm. Hvitmalte. 9. Tak: Saltak med liten takvinkel og forskjøvet møne. 10. Taktekking: Koksgrå betongstein 11. Takrenner og nedløp: Ingen 12. Beslag: Ingen 13. Takvinduer og luker: Ingen 14. Halvtak og skråtak: Ingen 15. Innervegger: Ingen 16. Etasjeskiller: Ingen 17. Innvendige trapper: Ingen 18. Piper og ildsteder: Ingen 19. Luker og ventilasjon: Naturlig ventilasjon 20. Galleri og balkong: Ingen
Endringshistorikk	Rimelig å anta at garasjen er autentisk, bygget etter krigen (1960-70?).
Retningslinjer for videre utvikling	Bygningen er egnet til ny bruk.
Spesielle forhold vedrørende vedlikehold	Vedlikeholdet skal utføres etter antikvariske prinsipper, selv om ikke bygningen er nevnt i fredningsvedtaket.

Garasjens fasader, sett fra tunet, øverst og fra nordvest (over).

Uthus (tidl. bryggerhus og smie)

Bygningens navn	Uthus
Nummer i Askeladden	87078-5
GAB nr.	172800602
Byggnr. i fredn.vedtak	5
Byggeår	1906
Byggherre / Arkitekt	Fyrvesenet
Opprinnelig funksjon	Bryggerhus og smie

Fredningsomfang	Fredningen gjelder eksteriør samt interiør med hensyn til opprinnelig hovedstruktur/ romfordeling.
Bygningsbeskrivelse	Uthuset har bindingsverkskonstruksjon og saltak. Veggene er kledd med grå eternitt-plater, og taket er tekket med bølgeeternitt. Alle vindusrammene er malt hvite.
Konstruksjon og materialbruk	1. Byggegrunn/drenering: Fjell / kompakte masser. 2. Fundament: Naturstein 3. Grunnmur: Kalket naturstein 4. Utvendige trapper og ramper: Støpt betong 5. Gulv på grunn: Tregulv (krypkjeller) 6. Yttervegger: Bindingsverk 7. Ytterdører: Panelt ramtredør 8. Vinduer: Enkle trevinduer med gjennomgående sprosser. 4 og 6 glass / 2x2, 2x3. 9. Tak: Saltak 10. Taktekking: Eternitt bølgeplater 11. Takrenner og nedløp: Ikke montert. 12. Beslag: Ingen 13. Takvinduer og luker: Ingen 14. Halvtak og skråtak: Ingen 15. Innervegger: Reisverk kledd med stående slettpanel 16. Etasjeskiller: Trebjelker og gulvbord. 17. Innvendige trapper: Åpen ubehandlet tretrapp. 18. Piper og ildsteder: Eldre grue med innmontert søppelforbrenningsovn. Murt og pusset pipe. 19. Luker og ventilasjon: Naturlig ventilasjon
Endringshistorikk	Uthuset er autentisk, med en del innredning og utstyr som viser arbeid som ble utført i huset, bl.a. skomakerutstyr. En periode var det et skut/tilbygg mot sydøst.
Retningslinjer for videre utvikling	Bygningen er godt egnet til ny bruk. Bygningen rommer for tiden utstilling. Kystverket ser for seg at denne bruken gjerne kan fortsette.
Spesielle forhold vedrørende vedlikehold	Vedlikeholdet skal utføres etter antikvariske prinsipper.

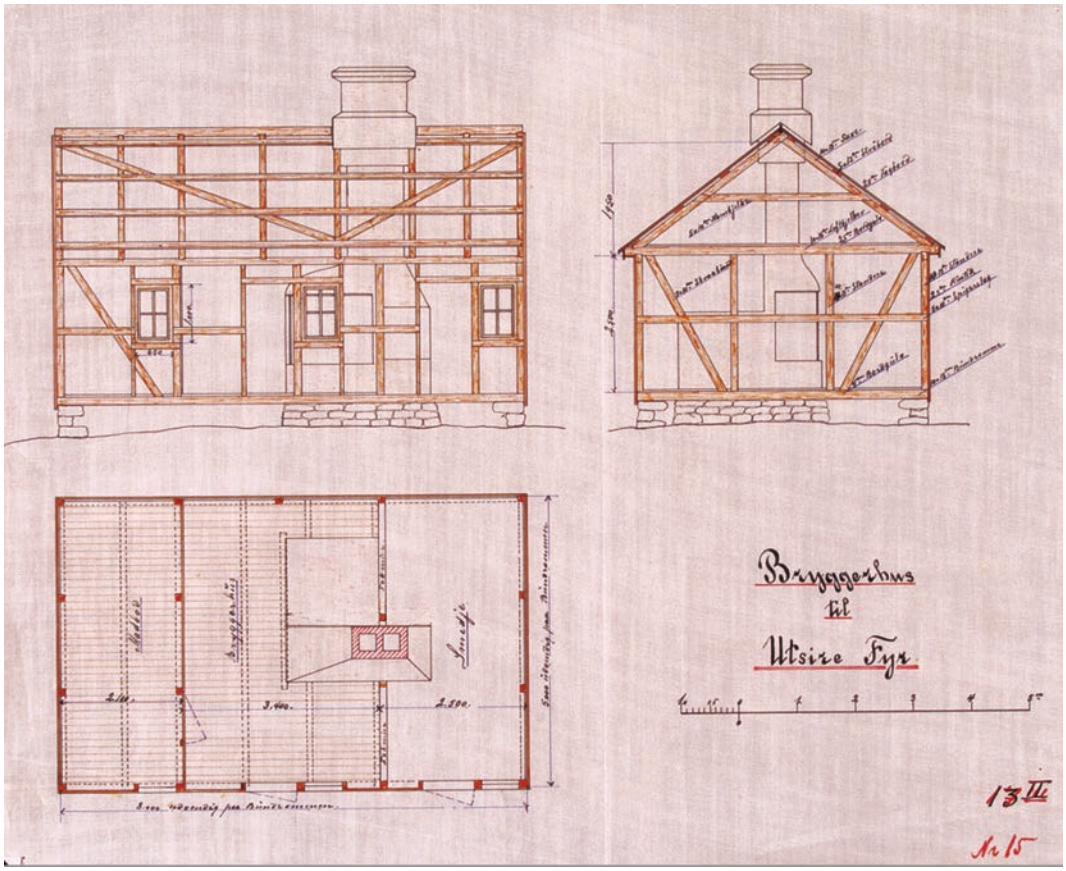

Planløsning 1. etg av det opprinnelige bryggerhuset/smia.

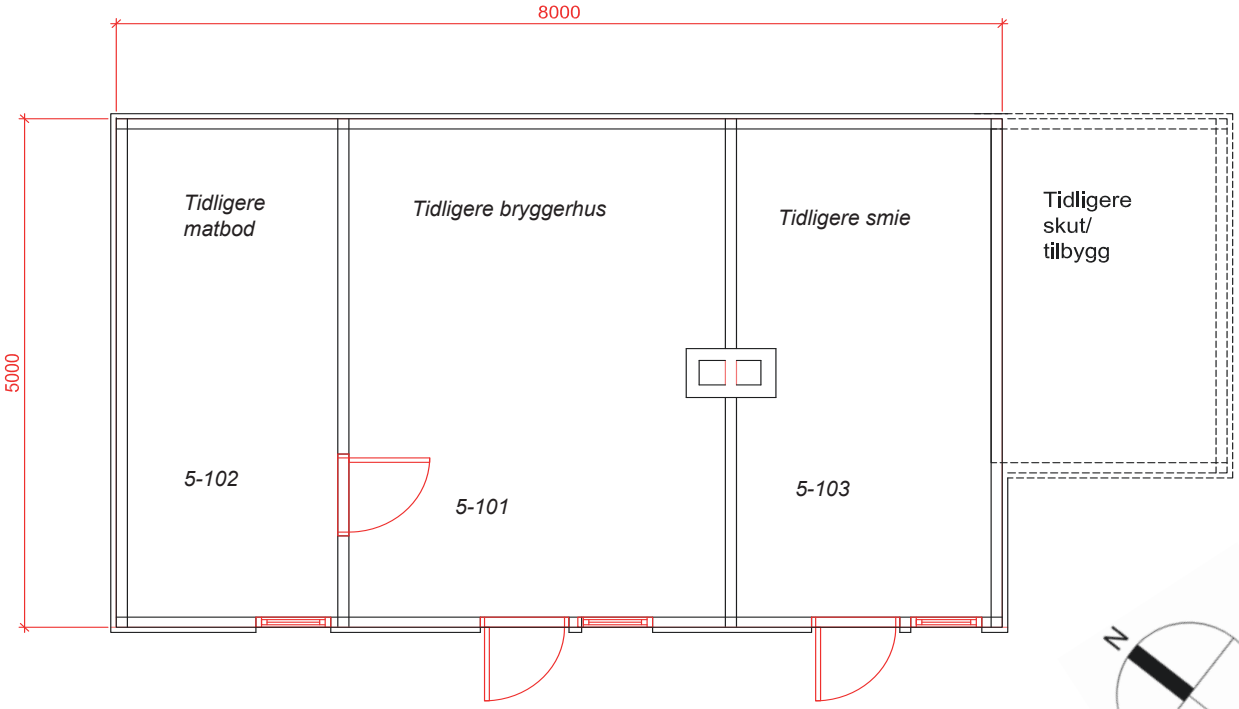

Bryggerhus / uthus på Utsira fyrstasjon

Fasade mot sydvest.

Fasade mot nordvest.

Over: Inngangsparti mot sydvest.

Mot nordøst.

Mot sydøst.

Under: Fra tidligere smie, rom 5-103.

Til høyre: Åpen trapp til loft.

Inne er det tydelige spor etter tidligere bruk, såvel smie som bryggerhus.Flere rom er innredet med utstilling om fyrbygging.

T.v.: Tidl. smie, rom 5-103. *Under: Fra rom 5-102.*

Bolig med to leiligheter + avløserleilighet

Bygningens navn	Bolig (nyere)
Nummer i Askeladden	87078-6
GAB nr.	172800580
Byggnr. i fredn.vedtak	6
Byggeår	1969
Byggherre / Arkitekt	Fyrvesenet
Opprinnelig funksjon	Bolig
Fredningsomfang	Fredningen gjelder eksteriør samt interiør med hensyn til opprinnelig hovedstruktur/ romfordeling.
Bygningsbeskrivelse	Boligen med to leiligheter + avløserleilighet ble oppført i 1969/70 etter at den gamle fyrvokterboligen ble revet. Huset har bindingsverkskonstruksjon og saltak. Veggene er kledd med hvite eternittplater, og taket er tekket med rustrød bølgeeternitt. Vindusrammene og vindskiene er malt hvite.
Konstruksjon og materialbruk	1. Byggegrunn/drenering: Fjell / kompakte masser 2. Fundament: Støpt betong 3. Grunnmur: Støpt betong 4. Utvendige trapper og ramper: Støpt betong 5. Gulv på grunn: Støpt betong 6. Yttervegger: Betong / bindingsverk m eternittkledning 7. Ytterdører: Panelte og isolerte ramtredører 8. Vinduer: Isolerglass m husmorhengsling 9. Tak: Saltak 10. Taktekking: Røme eternitt bølgeplater 11. Takrenner og nedløp: Lys grå plast 12. Beslag: Ingen 13. Takvinduer og luker: Ingen 14. Halvtak og skråtak: Ingen 15. Innervegger: Lett bindingsverk med trekledning/plater 16. Etasjeskiller: Trebjelkelag 17. Innvendige trapper: Lukkete tretrapper 18. Piper og ildsteder: En murt og pusset pipestokk, komb. for begge leiligheter. 19. Luker og ventilasjon: En del ventilasjonshetter i yttervegger. 20. Galleri og balkong: Ingen
Endringshistorikk	Lite er endret siden huset ble bygget.
Retningslinjer for videre utvikling	Bygningen er godt egnet til ny bruk.
Spesielle forhold vedrørende vedlikehold	Vedlikeholdet skal utføres etter antikvariske prinsipper.

Plan 2. etasje

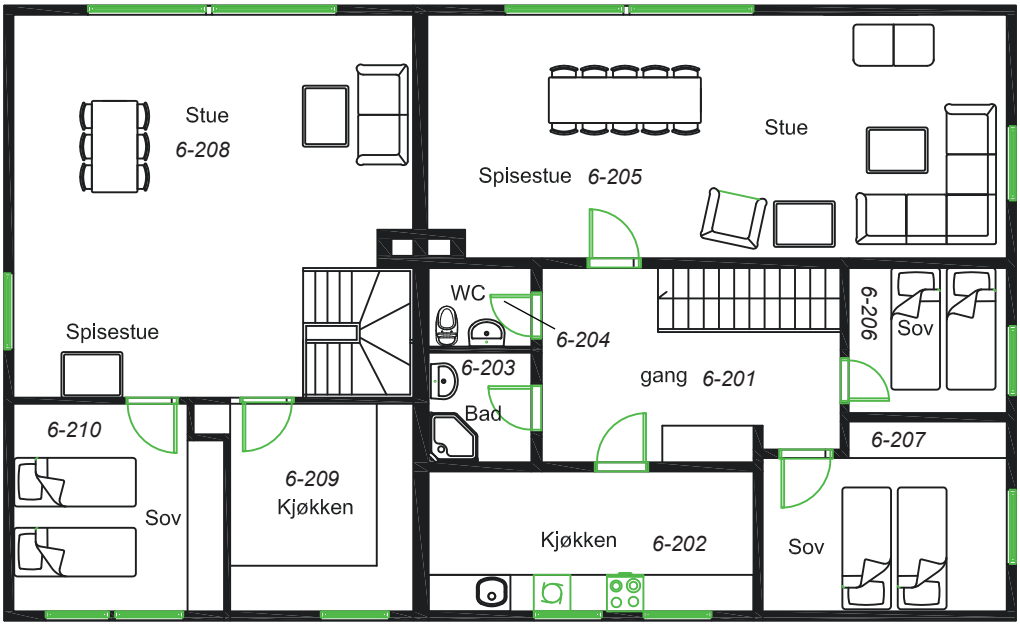

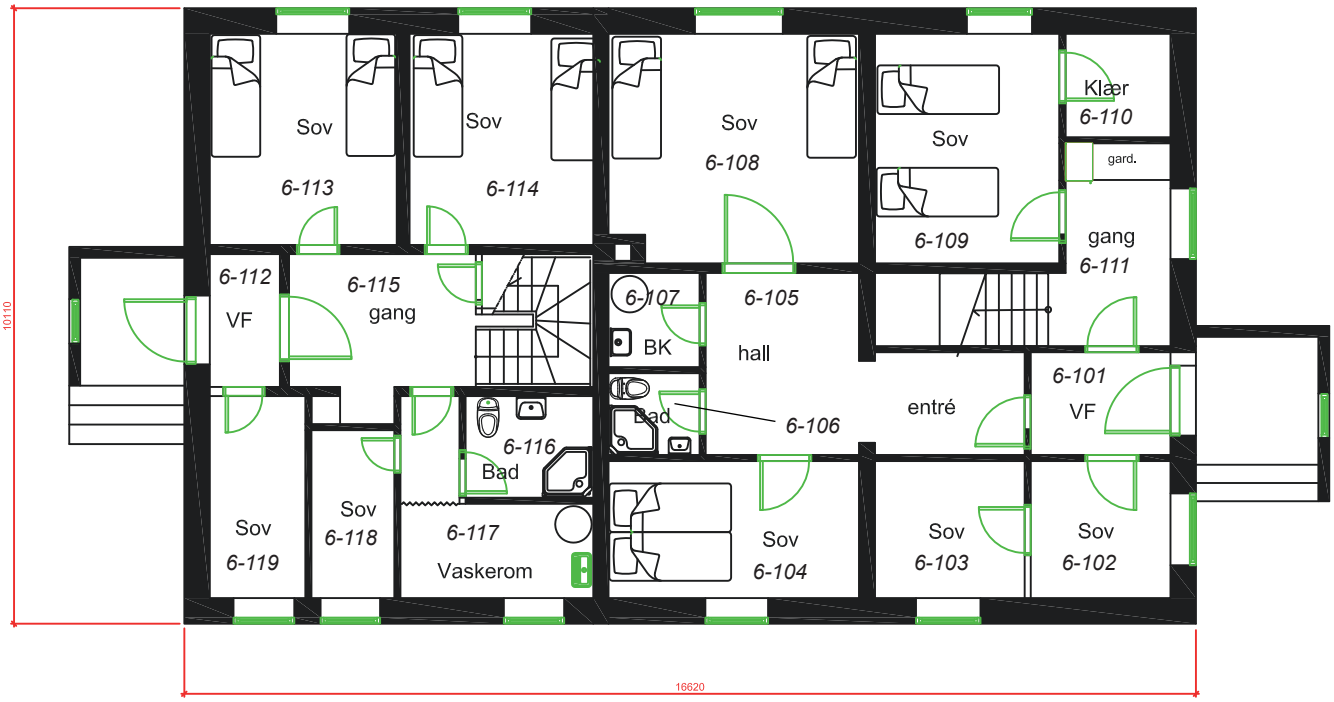

Plan 1. etasje

Over: Boligens fasade mot nordvest.

Over: Fasade mot sydøst.

Under: Mot sydvest.

Under: Fasadehjørne mot nord.

Under: Det er god standard på utleierommene i de to bygningsdelene.

Over: Stue 6-205

Over: Hjørne mot vest

Under: Soverom 6-109

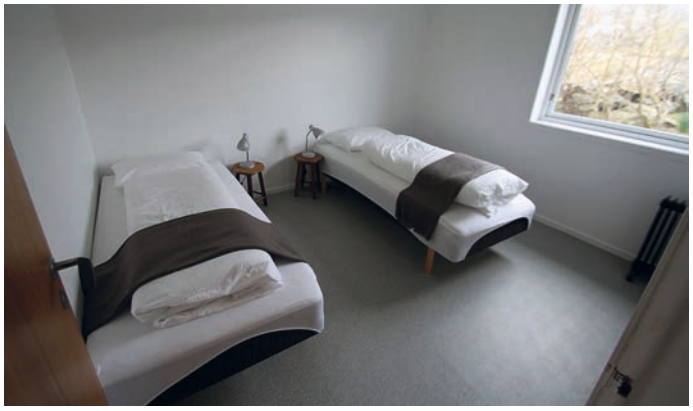

Under: Bad 6-106

Kjøkken 6-209

Rom 6-113

Bad
6-116

6-210

Stue 6-208

Utedoer

Bygningens navn	Utedoer
Nummer i Askeladden	87078-7
GAB nr.	9400214
Byggnr. i fredn.vedtak	8
Byggeår	Ukjent
Byggherre / Arkitekt	Fyrvesenet
Opprinnelig funksjon	Utedo

Fredningsomfang	Fredningen gjelder eksteriør samt interiør med hensyn til opprinnelig hovedstruktur/romfordeling.
Bygningsbeskrivelse	Utedoene har bindingsverkskonstruksjon og pulttak. Veggene er kledd med eternittplater, og taket tekket med bølgeeternitt. Vindusrammene og dørene er malt hvite.
Konstruksjon og materialbruk	1. Byggegrunn/drenering: Fjell / kompakte masser 2. Fundament: Støpt betong 3. Grunnmur: Støpt betong 4. Utvendige trapper og ramper: Støpt betong 5. Gulv på grunn: Støpt betong 6. Yttervegger: Betong / bindingsverk m eternittkledning 7. Ytterdører: Panelt og isolert ramtredør 8. Vinduer: Enkle trevinduer med sprosser, topphengslet. 9. Tak: Pulttak 10. Taktekking: Eternitt bølgeplater 11. Takrenner og nedløp: Ingen 12. Beslag: Ingen 13. Takvinduer og luker: Ingen 14. Halvtak og skråtak: Ingen 15. Innervegger: Lett bindingsverk 16. Etasjeskiller: Ingen 17. Innvendige trapper: Ingen 18. Piper og ildsteder:Ingen 19. Luker og ventilasjon: Naturlig ventilasjon 20. Galleri og balkong: Ingen
Endringshistorikk	Det har sikkert vært tre dører i bygningen opprinnelig. Nå bare én dør.
Retningslinjer for videre utvikling	Bygningen er uegnet til ny bruk.
Spesielle forhold vedrørende vedlikehold	Vedlikeholdet skal utføres etter antikvariske prinsipper.

Over: Doens fasade mot nordvest

Under: Fasade mot sydøst

Vaktstue / vakthus

Bygningens navn	Vaktstue / vakthus
Nummer i Askeladden	87078-8
GAB nr.	9400222
Byggnr. i fredn.vedtak	11
Byggeår	Ukjent
Byggherre / Arkitekt	Fyrvesenet
Opprinnelig funksjon	Vakthus

Fredningsomfang	Fredningen gjelder eksteriør samt interiør med hensyn til opprinnelig hovedstruktur/romfordeling.
Bygningsbeskrivelse	Vaktstuen har bindingsverkskonstruksjon og saltak. Veggene er kledd med eternittplater, og taket er tekket med lapp-skifer. Vindusrammene er malt hvite.
Konstruksjon og materialbruk	1. Byggegrunn/drenering: Fjell 2. Fundament: Støpt betong 3. Grunnmur: Støpt betong 4. Utvendige trapper og ramper: Støpt betong 5. Gulv på grunn: Støpt betong 6. Yttervegger: Bindingsverk m eternittkledning 7. Ytterdører: Panelt og isolert ramtredør 8. Vinduer: Enkle funkisvinduer med varevinduer, sidehengslet 9. Tak: Saltak 10. Taktekking: Eternitt bølgeplater 11. Takrenner og nedløp: Glassfiber / jern nedlø 12. Beslag: Ingen 13. Takvinduer og luker: Ingen 14. Halvtak og skråtak: Ingen 15. Innervegger: Lett bindingsverk 16. Etasjeskiller: Ingen 17. Innvendige trapper: Ingen 18. Piper og ildsteder:Ingen 19. Luker og ventilasjon: Naturlig ventilasjon 20. Galleri og balkong: Ingen
Endringshistorikk	Sannsynligvis er vinduer og ytterkledning skiftet.
Retningslinjer for videre utvikling	Bygningen blir brukt til utstilling som viser opprinnelig bruk.
Spesielle forhold vedrørende vedlikehold	Vedlikeholdet skal utføres etter antikvariske prinsipper.

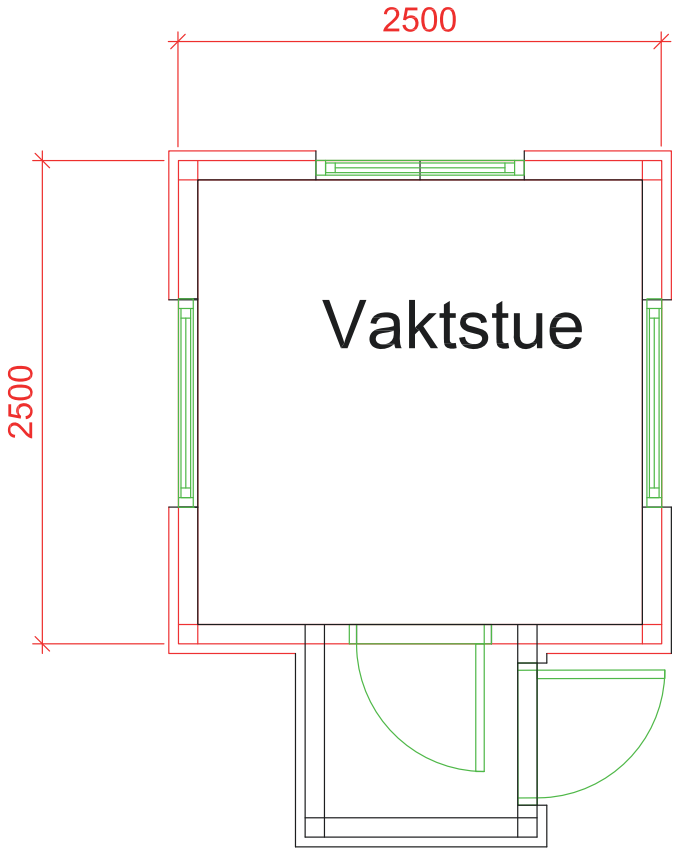

Plantegning av vaktstua, etter eldre arbeidstegning.

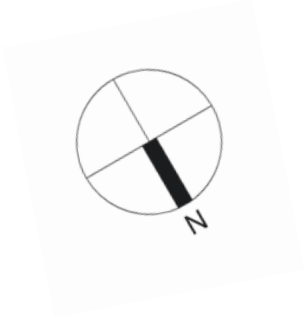

Under: Fasadehjørne mot syd.

Til venstre over: Hjørne mot nord. *Over: Fasade mot øst.*

Til venstre: Fasadehjørne mot syd

Under: Fasade mot sydøst.

vaktstua fra forskjellig vinkler.

Under: Museum i det lille vaktrommet.

Tårn uten lykt

Bygningens navn	Fyrtårn
Nummer i Askeladden	87078-9
GAB nr.	ingen GAB-nr.
Byggnr. i fredn.vedtak	11
Byggeår	1844
Byggherre / Arkitekt	Fyrvesenet
Opprinnelig funksjon	Fyrtårn
Fredningsomfang	Fredningen gjelder fyrtårnenes eksteriør og interiør.
Navigasjonsinstallasjon	Ingen

Bygningsbeskrivelse	Tårnene, som er ca. 13 meter høye, ble oppført som tvillingtårn. Høyden på de to tårnene ble avpasset etter terrenget, slik at begge tårnene fikk samme lyshøyde. Fyrtårnene er bygget i huggen gråstein med fóring av teglstein. Utsira fyrstasjon har hele tiden vært i utvikling og gjennomgått bygningsmessige og tekniske endringer. Dette fyrtårnet ble nedlagt i 1890 og står uten lyktehus.
Konstruksjon og materialbruk	1. Byggegrunn/drenering: Fjell 2. Fundament: Naturstein på fjell 3. Grunnmur: Naturstein 4. Utvendige trapper og ramper: Støpt betong 5. Gulv på grunn: Støpt betong 6. Yttervegger: Naturstein foret med murstein 7. Ytterdører: Mangler 8. Vinduer: Mangler 9. Tak: Tretak med sperrer, pyramideform. 10. Taktekking: Papp 11. Takrenner og nedløp: Mangler 12. Beslag: Ingen 13. Takvinduer og luker: Ingen 14. Halvtak og skråtak: Ingen 15. Innervegger: Mangler. 16. Etasjeskiller: Betong hvelving. 17. Innvendige trapper: Mangler 18. Piper og ildsteder: Ingen 19. Luker og ventilasjon: Mangler 20. Galleri og balkong: Naturstein brystning.
Endringshistorikk	Etter at driften ble nedlagt i 1890 har tårnet forfalt. Tretaket hindrer ytterligere forfall.
Retningslinjer for videre utvikling	Det er verken nødvendig eller ønskelig med bygningsmessige endringer av tårnet.
Spesielle forhold vedrørende vedlikehold	Det kan være nødvendig med ytterligere sikring av tårnet for å forhindre ytterligere forfall. Vedlikeholdet skal utføres etter antikvariske prinsipper.

Over: Vei og trapper til det gamle fyret.

Taket beskytter de gamle murene mot ytterligere forfall.

Døråpning med glassbyggestein i vindusåpning i bakgrunnen.

Over: Blikk mot takhvelvingen.

Under: Vindusåpninger fylt med glassbyggestein.

Under: Den Norske Løve malt direkte på veggen.

Naust

Bygningens navn	Naust
Nummer i Askeladden	87078-10
GAB nr.	172800319
Byggnr. i fredn.vedtak	14
Byggeår	1854
Byggherre / Arkitekt	Fyrvesenet
Opprinnelig funksjon	Naust
Fredningsomfang	Fredningen gjelder eksteriør samt interiør med hensyn til opprinnelig hovedstruktur/ romfordeling.

Bygningsbeskrivelse	Naustet har bindingsverkskonstruksjon og saltak. Veggene er kledd med bølgeternittplater, og taket er tekket med trapeskorrugerte aluminiumsplater. Naustet har nyere dører og vinduer som er malt røde.
Konstruksjon og materialbruk	1. Byggegrunn/drenering: Fjell 2. Fundament: Naturstein på fjell 3. Grunnmur: Støpt betong 4. Utvendige trapper og ramper: Støpt betong 5. Gulv på grunn: Tregulv 6. Yttervegger: Stenderverk med horisontale spikerslag og eternitt bølgeplater ytterst. 7. Ytterdører: Labank skyveport. 8. Vinduer: Lysplater 9. Tak: Tretak med sperrer 10. Taktekking: Trapeskorrugerte sorte aluminiumsplater 11. Takrenner og nedløp: Lys grå plast 12. Beslag: Mønebeslag i sort aluminium. 13. Takvinduer og luker: Ingen 14. Halvtak og skråtak: Ingen 15. Innervegger: Ingen 16. Etasjeskiller: Trebjelkelag med bord. 17. Innvendige trapper: Åpen tretrapp / -stige. 18. Piper og ildsteder: Ingen 19. Luker og ventilasjon: Mangler 20. Galleri og balkong: Ingen.
Endringshistorikk	Opprinnelig har naustet vært kledd med stående trekledning. Taktekking og takrenner skiftet i 2013. Vinduer er også skiftet ut.
Retningslinjer for videre utvikling	Det er verken nødvendig eller ønskelig med bygningsmessige endringer av naustet.
Spesielle forhold vedrørende vedlikehold	Vedlikeholdet skal utføres etter antikvariske prinsipper.

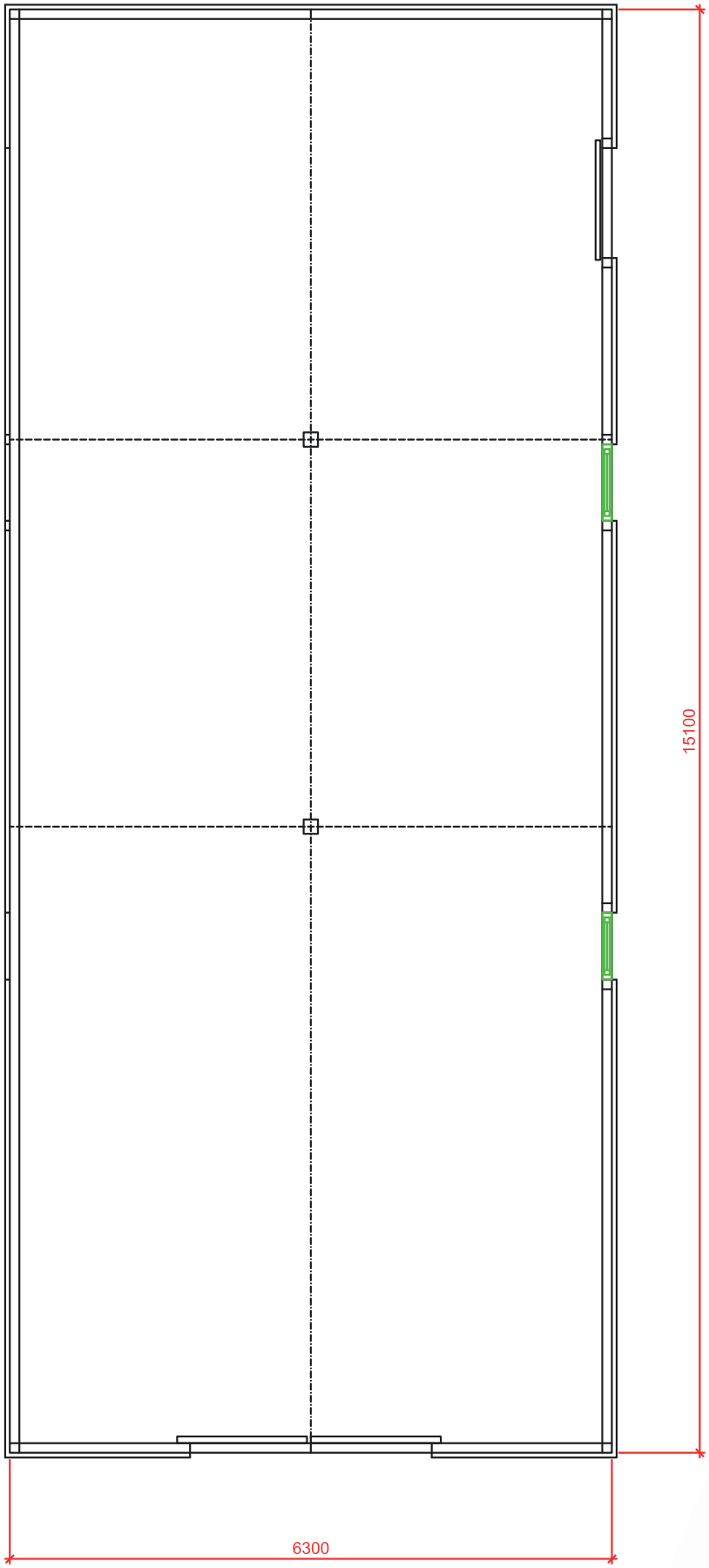

Plan naust Utsira

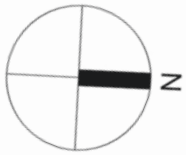

Over: Fasadehjørne mot nordøst. *Til høyre: Bølgeplater av eternitt.*

Under: Fasade mot vest

Naustet i Nordvågen. Fasadehjørne mot sydvest.

Til venstre: Labank skyveport mot sjøen med båtopptrekket.

Under t.v.: Interiør i naustet.

Nedenfor: Veggplater og svill med underlag.

Det fredete området

Begge fyrene, sett fra vest.

Fra Riksantikvarens fredningsvedtak:
Omfanget av fredningen: Fredningsvedtaket omfatter et område rundt fyrstasjonen i henhold til lov om kulturminner § 19. Fredningsområdet omfatter eiendommen på gnr. 32 bnr. 1 (Staten v/Kystverket) og et område rundt hver av de to fyrtårnene, på deler av på gnr. 26 bnr. 20/44, gnr. 26 bnr. 22 og gnr. 29 bnr. 2/3. Fredningsområdet og de fredete bygningene er avmerket på vedlagte kart datert 21. november 1997 og påført Riksantikvarens stempel. Innenfor fredningsområdet er det foruten bygningene kulturminner som meteorologiske måleinstrumenter, veier, hager med tregjerder rundt, flagg - tang, garasje, sisterner, nettinggjerder, oljetanker, trapper, oppbrutt vei og trapper med hvitmalte stangjernsrekkverk mellom boligene og fyret.
Formålet med fredningen: Etter Riksantikvarens oppfatning er det nødvendig å frede det avsatte området for å oppnå hensikten med områdefredningen, nemlig å bevare virkningen av kulturminnene i miljøet.
Fredningsbestemmelser: Innenfor det fredete området må det ikke settes i verk tiltak eller bruksendring som kan forandre anleggets karakter eller på annen måte motvirke formålet med fredningen.
Kystverkets kommentarer:
Skjøtsel av området: Ved skjøtsel av uteområdet skal det tas utgangspunkt i nåværende, eventuelt tidligere situasjon. Eventuell ny beplantning skal ikke tilføre planter som ikke hørte hjemme på fyrstasjonen da den var bemannet.
Skilting: All utendørs skilting er søknadspliktig. Det skal legges opp til en nøktern og enhetlig bruk av skilting. Skiltingen skal være i tråd med Kystverkets retningslinjer for skilting, og hovedformålet er formidling av fyrstasjonens historie. Andre offentlige myndigheters skilting skal i størst mulig grad tilpasses Kystverkets skilting.
Annet:

Oversikt over Kystverkets fyrstasjoner

Senter for eiendom og kultur
28.06.2012

Region	Fredete fyrstasjoner	Bygninger	Ikke fredete fyrstasjoner	Bygninger	SUM
Sørøst	20	i Kystverkets eie	8	i Kystverkets eie	28
	Torbjørnskjær		Struten		
	Homlungen		Strømtangen Fredrikstad		
	Færder		Digerudgrunnen		
	Store Færder (ruin)		Steilene		
	Svenner		Tvistein		
	Stavernsodden		Langøytangen	delvis	
	Jomfruland		Songvår		
	Strømtangen Kragerø		Søre Katland		
	Stavseng				
	Lyngør				
	Ytre Møkkalasset				
	Store Torungen				
	Lille Torungen				
	Homborsund				
	Grønningen				
	Oksøy				
	Ryvingen				
	Hatholmen				
	Lindesnes				
	Lista				
Vest	12		11		23
	Eigerøy	delvis	Lille Prestskjær		
	Feistein		Viberodden		
	Kvitsøy		Flatholmen		
	Geitungen		Fjøløy		
	Utsira		Ryvarden	delvis	
	Røværsholmen		Holmengrå		
	Slåtterøy		Kvanhovden		
	Hellisøy		Hendanes		
	Utvær		Ulvesund		
	Geita		Skongenes		
	Ytterøyane		Kråkenes		
	Stabben				
Midt-Norge	19		16		35
	Runde		Svinøy		
	Grasøyane		Flåvær		
	Hogsteinen		Lepsøyrev		
	Alnes	delvis	Erkna		
	Ulla		Storholmen		
	Ona	delvis	Flatflesa		
	Kvitholmen		Bjørnsund		
	Grip		Hestskjær		
	Haugjegla		Stavenes		
	Sletringen		Tyrhaug		
	Sula	delvis	Skalmen		
	Vingleia		Terningen		
	Halten		Finnvær		
	Kjeungskjær		Asenvågøy		
	Kaura		Grinna		
	Buholmråsa		Gjeslingene		
	Kya				
	Nordøyan				
	Sklinna				
Nordland	10		8		18
	Bremstein		Ytterholmen		
	Åsvær		Træna		
	Myken		Kalsholmen		
	Landegode		Tennholmen		
	Måløy-Skarsholmen		Barøy		
	Tranøy		Moholmen		
	Skrova		Glåpen		
	Skomvær		Værøy		
	Anda				
	Andenes				
Troms og Finnmark	7		3		10
	Hekkingen		Torsvåg		
	Fugløykalven		Fruholmen		
	Slettnes		Helnes		
	Kjølnes				
	Makkaur				
	Vardø				
	Bøkfjord				Tils.
Totalt antall	68		46		114

SAKSBEHANDLER
førstekonsulent Liv Nygaard
DERES REF.

VÅR REF.
97/4256-9

Ark. B-238

INNVALGSTELEFON
22 94 04 93
DERES DATO

VÅR DATO
30 MARS 1999

TELEFAKS
22 94 04 07

RIKSANTIKVAREN

GJENPART

Likelydende brev til:

- Kystverket 2. distrikt
- Utsira kommune
- Rogaland fylkeskommune
- Kåre Magne Østrem (grunneier)
- Jostein A. Nilsen (grunneier)
- Leif Terje Skår (grunneier)
- Lodvar Mathiasen (grunneier)

UTSIRA FYRSTASJON - GNR. 32 BNR. 1 (STATEN V/ KYSTVERKET) - UTSIRA KOMMUNE

VEDTAK OM FREDNING MED HJEMMEL I LOV OM KULTURMINNER §§ 15 OG 19, JFR. § 22

Med hjemmel i lov om kulturminner av 9. juni 1978 nr. 50 §§ 15 og 19, jfr. § 22, fatter herved Riksantikvaren vedtak om fredning av Utsira fyrstasjon, gnr. 32 bnr. 1.

Myndighet til å fatte vedtak om fredning er delegert fra Miljøverndepartementet til Riksantikvaren ved departementets vedtak av 30. juni 1989 med endringer fastsatt 23. desember 1992.

Omfanget av fredningen

Fredningsvedtaket omfatter fyrtårn, tårn uten lykt og øvrige bygninger på fyrstasjonen i henhold til lov om kulturminner § 15:

1. Fyr
2. Bolig
3. Maskinhus
4. Uthus
5. Uthus
6. Bolig med to leiligheter + avløserleilighet
8. Utedoer
11. Vakthus
14. Tårn uten lykt
    Naust

Dronningensgate 13
Postboks 8196 Dep, 0034 Oslo
:.navn: h:\fyr\rogaland\utsira\vedtak.doc
Telefon: 22 94 04 00 Telefaks: 22 94 04 04 Internett: riksantikvaren@ra.dep.no

Tallene refererer seg til vedlagte kart fra «Norges fyr» (Bjørkhaug, Poulsson - Oslo 1986), vedlegg 2.

Fredningen gjelder fyrtårnenes eksteriør og interiør, og de øvrige bygningenes eksteriør samt interiør med hensyn til opprinnelig hovedstruktur/romfordeling.

Fredningsvedtaket omfatter videre et område rundt fyrstasjonen i henhold til lov om kulturminner § 19. Fredningsområdet omfatter eiendommen på gnr. 32 bnr. 1 (Staten v/Kystverket) og et område rundt hver av de to fyrtårnene, på deler av på gnr. 26 bnr. 20/44, gnr. 26 bnr. 22 og gnr. 29 bnr. 2/3.

Fredningsområdet og de fredete bygningene er avmerket på vedlagte kart datert 21. november 1997 og påført Riksantikvarens stempel.

Formålet med fredningen

Formålet med fredningen av Utsira fyrstasjon er å bevare et kulturhistorisk og arkitektonisk verdifullt bygningsanlegg med fyrtårn, tårn uten lykt og øvrige bygninger som tilhører fyrstasjonen og området rundt fyrstasjonen.

Fredningsbestemmelser

De følgende fredningsbestemmelsene er fastsatt med hjemmel i lov om kulturminner §§ 15 og 19. Bestemmelsene gjelder i tillegg til kulturminnelovens bestemmelser om vedtaksfredete kulturminner fra nyere tid samt forskrift om faglig ansvarsfordeling.

1. Riving
Det er ikke tillatt å rive bygningene eller deler av disse.

2. Ombygging
a) Fyrtårnene
Det er ikke tillatt å bygge om bygningenes eksteriør eller interiør.

b) De øvrige bygningene
Det er ikke tillatt å bygge om bygningenes eksteriør eller interiør med hensyn til opprinnelig hovedstruktur/romfordeling.

3. Utskifting av materialer mm.
a) Fyrtårnene
Utskifting av bygningselementer eller materialer, forandring av overflater eller annet arbeid utover vanlig vedlikehold i bygningenes eksteriør eller interiør, er ikke tillatt.

b) De øvrige bygningene
Utskifting av bygningselementer eller materialer, forandring av overflater eller annet arbeid utover vanlig vedlikehold i bygningenes eksteriør, er ikke tillatt.

4. Tilbakeføring
Tilbakeføring til opprinnelig eller tidligere utseende kan tillates under forutsetning av at tiltaket kan gjøres på dokumentert grunnlag og etter godkjennelse av forvaltningsmyndighet.

5. Vedlikehold
Vedlikehold og istandsetting skal utføres med tradisjonelle materialer og metoder tilpasset bygningenes egenart og opprinnelige bygningstekniske løsninger.

6. Det fredete området
Innenfor det fredete området må det ikke settes i verk tiltak eller bruksendring som kan forandre anleggets karakter eller på annen måte motvirke formålet med fredningen.

7. Fredningen skal ikke være til hinder for den tekniske drift av fyrstasjonen.

Følger av fredningen

Når det gjelder behandling av fredete områder, bygninger og anlegg, vises det til bestemmelsene i lov om kulturminner §§ 15a-19 og 21 samt fredningsbestemmelsene over.

I henhold til Miljøverndepartementets vedtak om delegering av 30. juni 1989 med endringer av 23. desember 1992 er forvaltningen av fredete områder, bygninger og anlegg lagt til den enkelte fylkeskommune. Riksantikvaren er klageinstans for enkeltvedtak fattet av fylkeskommunen, jfr. forvaltningsloven § 28.

I henhold til lov om kulturminner §§ 15a og 19 kan departementet i særlige tilfelle gi dispensasjon fra fredningen for tiltak som ikke medfører vesentlige inngrep i det fredete kulturminnet eller området. Denne dispensasjonsmyndigheten er i henhold til forskrifter av 23. desember 1992 delegert til den enkelte fylkeskommune.

Fredningen medfører at det må søkes om tillatelse til å sette i verk alle typer bygningsmessige arbeider og utomhusarbeider utover vanlig vedlikehold innenfor det fredete området. Søknad om tillatelse skal sendes fylkeskommunen som avgjør om tiltaket kan iverksettes. Er det tvil om et tiltak er å anse som vanlig vedlikehold, skal fylkeskommunen kontaktes.

Det er eier som har ansvaret for det løpende vedlikehold av fredete bygninger, anlegg og områder.

Bakgrunn for fredningssaken

Fredningen av Utsira fyrstasjon har sin bakgrunn i et samarbeid mellom Kystdirektoratet og Riksantikvaren om utarbeidelse av en plan for bevaring og

bruk av fyrstasjonene i landet. På grunnlag av planen er det valgt ut et representativt utvalg av landets fyrstasjoner som skal vernes gjennom fredning.

Fyrstasjonene langs kysten er markante kulturminner som på en spesiell måte er med på å karakterisere Norge som kyst- og sjøfartsnasjon. Fyrstasjonene har både kulturhistorisk og arkitektonisk verdi; kulturhistorisk ved deres tilknytning til sjøfart, fyrvesen og kystkultur og arkitektonisk ved deres særegne form og plassering. Oppbyggingen og utviklingen av et landsomfattende fyrsystem med over 200 fyrstasjoner spredt langs hele kysten, er et av de mest omfattende prosjekter den norske stat har gjennomført.

I dag er fyrstasjonene utsatt for store forandringer med hensyn til bruk og drift. Dette har gjort det nødvendig å ta stilling til hvilke fyrstasjoner som skal bevares i sin nåværende form. Gjennom fredning vil Riksantikvaren legge antikvariske prinsipper og retningslinjer til grunn for den videre behandling og bruk av fyrstasjonene. Dessuten ønsker Riksantikvaren at fyrstasjonene skal ha fredningsstatus som kulturminner av nasjonal verdi og interesse.

Eiendomsforhold. Reguleringsmessig status

Staten v/Kystverket står som eier av Utsira fyrstasjon. Fredningsområdet ligger delvis på privat grunn. Eier av gnr. 26 bnr. 20 er Kåre Magne Østrem, eier av gnr. 26 bnr. 44 er Jostein A. Nilsen og eier av gnr. 29 bnr. 2/3 er Lodvar Mathiasen. Leif Terje Skår representerer grunneierne på felleseie på gnr. 26 bnr. 22.

Fyrstasjonen ligger innenfor et område som er regulert til offentlig byggeområde, mens naustet som ligger et stykke unna fyrstasjonen ligger i et område som er regulert til byggeområde sentrum.

Utsira fyrstasjon som kulturminne. Beskrivelse av anlegget

Utsira fyrstasjon ligger på Utsira med fergeforbindelse fra Haugesund. Fyrstasjonen ligger på en høyde nordvest på øya. Stasjonen ligger i sammenheng med bebyggelsen på Utsira, det omkringliggende kulturlandskap, og rester etter tyske befestninger.

Utsira fyrstasjon ble opprettet i 1844 og er et kystfyr. Fyrstasjonen har to lave, runde fyrtårn. Den øvrige bebyggelse er samlet i et firkant-tun og er av nyere dato. Tunet omfatter maskinhus, oljetank, bolighus og uthus samt meteorologiske måleinstrumenter og vaktstue. Naustet ligger i Nordvikvågen, et par kilometer fra selve fyrstasjonen.

Tårnene (1 og 14) som er ca. 13 meter høye, ble oppført som tvillingtårn. Høyden på de to tårnene ble avpasset etter terrenget, slik at begge tårnene fikk samme lyshøyde. Fyrtårnene er bygget i huggen gråstein med fóring av teglstein. Utsira fyrstasjon har hele tiden vært i utvikling og gjennomgått bygningsmessige og

tekniske endringer. Det ene fyrtårnet (14) ble nedlagt i 1890 og står uten lyktehus. Samtidig fikk det andre fyrtårnet (1) installert et stort, fransk 1. ordens lynblinkapparat som fremdeles er i bruk. Dette fyrtårnet er rødmalt og står på en hvitmalt sokkel.

Boligen (2) er laftet med pløyd plank og har saltak med kvist mot sørvest. Veggene er kledd med eternittplater, og taket er tekket med lappskifer. Alle vindusrammene er malt hvite.

Maskin- (3) og uthuset (4) har bindingsverkskonstruksjon og saltak. Veggene er kledd med eternittplater, og taket er tekket med lappskifer. Vindusrammene, vindskiene og dørene er malt hvite.

Uthuset (5) har bindingsverkskonstruksjon og saltak. Veggene er kledd med grå eternittplater, og taket er tekket med bølgeeternitt. Alle vindusrammene er malt hvite.

Boligen (6) med to leiligheter + avløserleilighet ble oppført i 1969/70 etter at den gamle fyrvokterboligen ble revet. Huset har bindingsverkskonstruksjon og saltak. Veggene er kledd med hvite eternittplater, og taket er tekket med rustrød bølgeeternitt. Vindusrammene og vindskiene er malt hvite.

Utedoene (8) har bindingsverkskonstruksjon og pulttak. Veggene er kledd med eternittplater, og taket tekket med bølgeeternitt. Vindusrammene og dørene er malt hvite.

Vaktstuen (11) har bindingsverkskonstruksjon og saltak. Veggene er kledd med eternittplater, og taket er tekket med lappskifer. Vindusrammene er malt hvite.

Naustet har bindingsverkskonstruksjon og saltak. Veggene er kledd med bølgeternittplater, og taket er tekket med bølgepapp. Naustet har nyere dører og vinduer som er malt røde.

Utsira fyr har utført observasjoner for Meteorologiske Institutt siden 1871.

Innenfor fredningsområdet er det foruten bygningene kulturminner som meteorologiske måleinstrumenter, veier, hager med tregjerder rundt, flaggstang, garasje, sisterner, nettinggjerder, oljetanker, trapper, oppbrutt vei og trapper med hvitmalte stangjernsrekkverk mellom boligene og fyret.

Nærmere beskrivelse

For nærmere beskrivelse av Utsira fyrstasjons historie vises det til vedlagte utdrag fra «Norges fyr» (Bjørkhaug og Poulsson - Oslo 1986), vedlegg 2.

Vurdering av kulturminnet. Begrunnelse for fredningsvedtaket

«Nasjonal verneplan for fyrstasjoner»s vurdering

I «Nasjonal verneplan for fyrstasjoner» er det gitt følgende vurdering av Utsira fyrstasjon:

«Utsira er det eneste tvillingfyret der begge tårnene ble bygget innenfor samme fyrområde. Tårntypen og materialbruken er relativt sjelden. Fyret har høy grad av opprinnelighet med det gamle lynblinkapparatet fremdeles i drift. Fyrstasjonen har miljøskapende verdi i området.»

Det følger av lov om kulturminner § 15 at Riksantikvaren kan frede byggverk og anlegg eller deler av dem av kulturhistorisk eller arkitektonisk verdi. Videre kan Riksantikvaren i henhold til lov om kulturminner § 19 frede et område rundt et fredet kulturminne så langt det er nødvendig for å bevare virkningen av kulturminnet i miljøet.

På bakgrunn av vurderingen ovenfor finner Riksantikvaren at Utsira fyrstasjon er et så verdifullt bygningsanlegg i både kulturhistorisk og arkitektonisk sammenheng at det oppfyller betingelsene for fredning etter bestemmelsen i § 15. Det er spesielt fyrstasjonens fyrhistoriske verdi med de to tvillingtårnene og den relativt sjeldne tårntypen Riksantikvaren legger vekt på når det gjelder fyrstasjonens verneverdi.

Riksantikvaren finner videre at det er hjemmel for å frede det avsatte området i henhold til bestemmelsen i § 19. Området omfatter de forskjellige elementene på fyrstasjonen; det nedlagte fyrtårnet, tunet med fyrbygningene og fyrtårnet i drift. Riksantikvaren ønsker å bevare sammenhengen mellom disse elementene og området mellom dem uberørt. Etter Riksantikvarens oppfatning er det nødvendig å frede det avsatte området for å oppnå hensikten med områdefredningen, nemlig å bevare virkningen av kulturminnene i miljøet.

Saksgang frem til fredningsvedtaket

Varsel om igangsettelse av fredningssak ble i samsvar med lov om kulturminner § 22.1 meddelt Kystverket 2. distrikt, Utsira kommune og Rogaland fylkeskommune i brev av 6. september 1995. Samtidig ble meldingen kunngjort i Haugesunds Avis og Stavanger Aftenblad A/S. Det er ikke kommet inn uttalelser til varselet.

Det ble deretter utarbeidet fredningsforslag som ble sendt på høring til berørte parter i brev av 9. desember 1997. Forslaget ble samtidig lagt ut til offentlig ettersyn i Utsira kommune, Rogaland fylkeskommune samt kunngjort i Norsk lysingsblad, Haugesunds Avis og Stavanger Aftenblad A/S. Det er kommet inn tre (3) uttalelser til fredningsforslaget:

1. Uttalelse fra Kystverket 2. distrikt i brev av 27. august 1997
2. Uttalelse fra grunneier Leif Terje Skår i brev av 15. januar 1998
3. Uttalelse fra Rogaland fylkeskommune i brev av 25. mai 1998.

Kystverket 2. distrikt har bemerkninger vedrørende fredningsforslagets fredningsbestemmelser, pkt.7. Kystverket ønsker at det åpnes for montasje av nyere teknologi vedrørende lys og navigasjonsignaler, montert i tilknytning til eksisterende fyrbygning, og ber om at dette tilføyes pkt. 7.

Riksantikvaren mener at pkt. 7 i fredningsbestemmelsene er utformet slik at det ivaretar Kystverkets ønsker vedrørende framtidig teknisk drift av fyrstasjonen.

Kystverket bemerker videre at det ved søknad til fylkeskommunen om tillatelse til bygningsmessige arbeider og utomhusarbeider utover vanlig vedlikehold bør holde med en melding som fylkeskommunen tar stilling til umiddelbart.

Fredningen innebærer at det ved bygningsarbeider/utomhusarbeider utover vanlig vedlikehold må søkes om tillatelse hos fylkeskommunen i god tid før tiltaket tenkes gjennomført. Riksantikvaren vil be Kystverket ta kontakt med fylkeskommunen for å finne fram til en samarbeidsform begge parter kan enes om. Når det gjelder vanlig vedlikeholdsarbeid, er ikke dette meldepliktig til fylkeskommunen.

Grunneier Leif Terje Skår har i sitt brev til Riksantikvaren trukket fram flere eksempler på grunneierens brukerinteresser innenfor det fredete området.
For det første ligger to hyttetomter (gnr. 26 bnr. 107 og gnr. 26 bnr. 108) inntil fredningsområdet.

Videre har grunneier inngått en avtale med Forsvaret om landingsplass for helikopter innenfor fredningsområdet.

Riksantikvaren og grunneier har gjennom samtaler fått klargjort at det aldri har vært planlagt å bygge hytter innenfor fredningsområdet. Hyttetomtene er derfor ikke i konflikt med fredningsområdet. Videre har Riksantikvaren og Forsvaret allerede etablert kontakt vedrørende Forsvarets virksomhet ved Utsira fyr.

Rogaland fylkeskommune har i Utvalg for kultur den 14. mai 1998 behandlet fredning av fyrstasjoner i Rogaland. Utvalget er enstemmig positive til Riksantikvarens forslaget om å frede Utsira fyrstasjon.

Videre har det vært kontakt mellom Forsvarets bygningstjeneste og Riksantikvaren vedrørende veifremføring til ny radarstasjon ved fyrstasjonen på Utsira. Forsvaret har valgt en løsning som er godkjent av Riksantikvaren.

Fredningsforslaget av 9. desember 1997 ble i brev av 20. januar 1999 oversendt Utsira kommune for behandling i kommunestyret.

Riksantikvaren har mottatt brev av 4. mars 1999 fra Utsira kommune. Utsira kommune vedtok å godkjenne fredningsforslaget for Utsira fyrstasjon i

kommunestyremøte 2. mars 1999. På bakgrunn av kommunestyrets vedtak og ovenstående begrunnelse finner Riksantikvaren det riktig å fatte vedtak om fredning av Utsira fyrstasjon.

Opplysning om klageadgang og tinglysing

Riksantikvarens fredningsvedtak kan påklages til Miljøverndepartementet, jfr. forvaltningslovens § 28. Eventuell klage skal stiles Miljøverndepartementet, men sendes Riksantikvaren. Klagesfrist er 3 uker innen mottakelsen av fredningsvedtaket.

Fredningsvedtaket vil bli tinglyst av Riksantikvaren i samsvar med lov om kulturminner § 22.5.

Vennlig hilsen

Sissel Rønbeck

for Nils Marstein
riksantikvar

Unni Grønn

Gjenpart
m/vedlegg:
- Miljøverndepartementet
- Kystdirektoratet
- Fyrmesteren på Utsira fyrstasjon
- Rogaland fylkeskommune, Kulturetaten
- Fylkesmannen i Rogaland, Miljøvernavd.
- Forsvarets bygningstjeneste

Vedlegg:
- Kart, datert 21. november 1997
- Kopi av utdrag fra «Norges fyr» (Bjørkhaug, Poulsson - Oslo 1986), vedlegg 2.

Likelydende brev til:

Kystverket 2. distrikt
Postboks 466
5501 Haugesund

Utsira kommune
P.b 63
5515 Utsira

Rogaland fylkeskommune
Peder Klowsg. 27
P.b. 130
4001 Stavanger

Kåre Magne Østrem
Eidevn. 72
4250 Kopervik

Jostein A. Nilsen
5515 Utsira

Leif Terje Skår
Svandalsv.13
5500 Haugesund

Lodvar Mathiasen
5515 Utsira

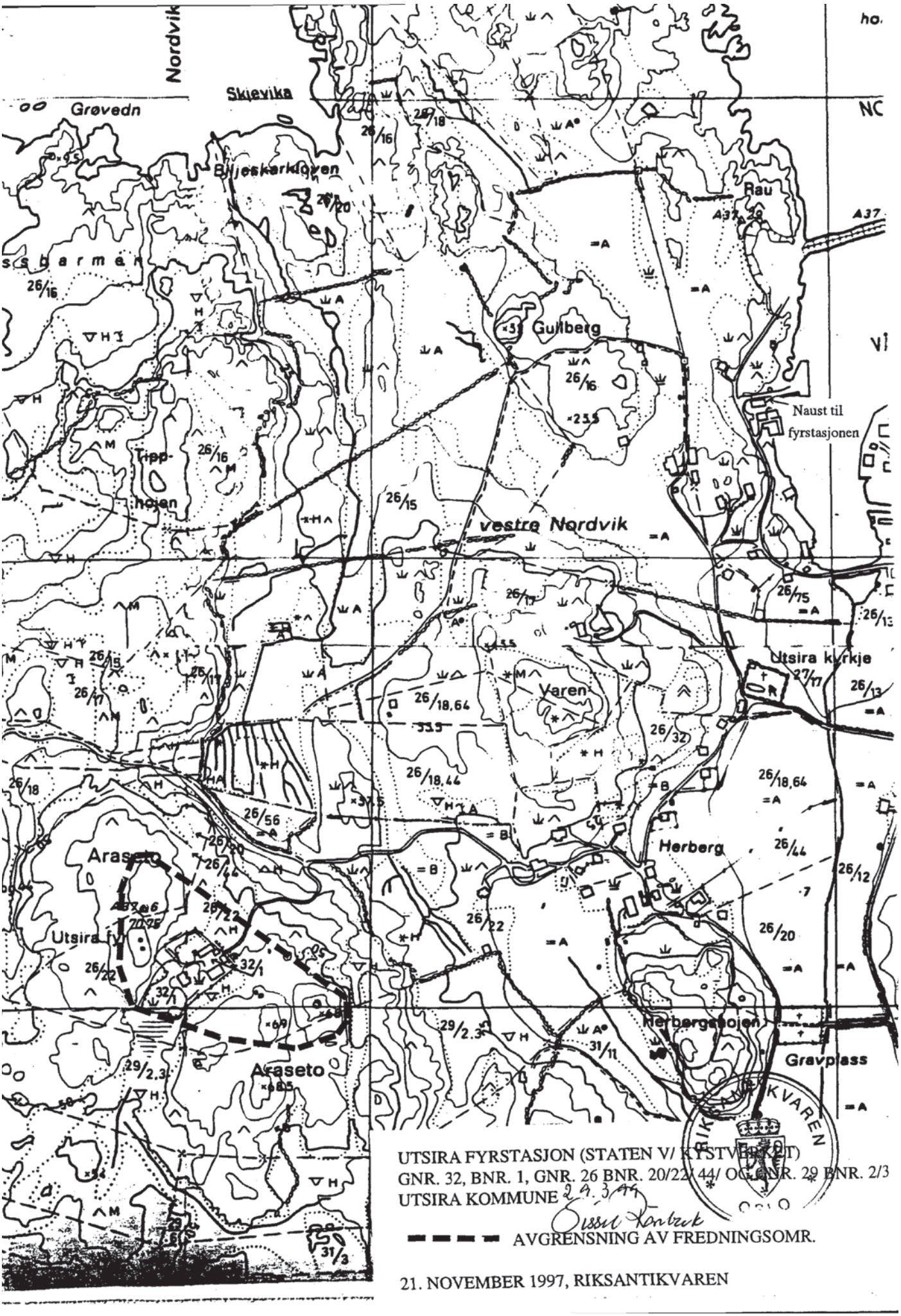
Nordvik
Skjevika
Grøvedn
Biljeskarkloven
Rau
Gullberg
Naust til fyrstasjonen
Tipp-hojen
vestre Nordvik
Varen
Utsira kyrkje
Herberg
Araseto
Utsira fyr
Herbergshojen
Gravplass
UTSIRA FYRSTASJON (STATEN V/ KYSTVERKET)
GNR. 32, BNR. 1, GNR. 26 BNR. 20/22/44/ OG GNR. 29 BNR. 2/3
UTSIRA KOMMUNE 29.3.99
AVGRENSNING AV FREDNINGSOMR.
21. NOVEMBER 1997, RIKSANTIKVAREN

Utsira fyrstasjon

BELIGGENHET:
På Helganesets høyeste punkt, på øyas vestside. 59 18,5 4 52,4. G.nr. 32, b.nr. 1, Utsira kommune

OPPRETTET:
1844

FYRBYGNING:
Lavt rødt steintårn (219 m i 292 grader retn. står et liknende tårn), 13,3 m

LYSKARAKTER:
3 blink i hurtig rekkefølge hvert minutt

LYSSTYRKE:
986 200 cd (1. orden)

LYSETS HØYDE:
78,2 m over høyvann (Norges høyeste)

LYSVIDDE:
23,0 n mil

TÅKESIGNAL:
1958 nautofon

RADIOFYR:
1958, rekkevidde 100/70 n mil

I 1802 søkte Rådhusskriver og Canselli-assesor A. B. Formann i Bergen om, «paa en ham tilhørende Eiendom yderst i Nordsøen fra det faste Land kaldet Udzire hvorved for farlige Skjær er den beste Udøe for Indløbet til Bergen Led, da det her under Landet er med al slags Vind bekvemt at duve op for at faa Lods, samt på Høieste Lyng mod øst hvor der er en jevn Plan og en bestandig vandig Dam faa opført et maateligt Fyrtaarn, der om Dagen kunde tjene som Dagmærke og om Natten Brænde som Blusfyr». Videre skriver han at for å kunne skille dette fyr fra det på Kvitsøy, «maatte paa Udzires høieste spidse Fjeld mot vest anbringes en Lygte».

Skipperlauget i Bergen erklærte at fyret ville være nyttig som dagmerke, «men Lygten kan undværes for ikke at vildlede i Forhold til Lindesnæs og Markøe».

Bergens representanter — «de tolv delegerte Mænd» — fant derimot at «Bergens Søefart vil høste næsten ingen eller saare liden Nytte af bemeldte Fyr».

Overlods Kleist er sterkt imot, og skriver bl.a. «Skibene søger sig kortere Vei og forsyner sig med Lods i Hvidingsøe».

Søknaden ble imidlertid oversendt til de danske marineoffiserer Løvenørn og Grove som skriver at «de ikke anser Udzire som et fortrindligt Punkt for Fyrs Anlæg», og som dagmerke sier de «er ganske overflødigt, thi Udzire ligger saa langt fra Land at ingen Sømand som har Kundskab om dens Tilværelse kan tage feil av den». Derimot anbefaler de at eieren gis tillatelse til å sette ned to «varpestolper» i Nordviken. Admiralitetet erklærte seg enig i disse uttalelser.

Senere ble saken forelagt for Fyrkommisjonen av 1828. Denne mente at det i tredje byggeperiode burde oppføres to fyr på Fugløy. Spørsmålet ble senere behandlet på ny med det resultat at Utsira ble valgt som den heldigste plass. En senere kommisjon skulle deretter gi en betenkning om valg av byggeplass på Utsira, samt om det skulle bygges ett eller to fyr. Betenkningen, som var datert den 28. juli 1842, gikk ut på at det skulle føres opp «tvende 2. ordens faste Fyre» på øyas høyeste, vestlige del, henholdsvis 202 og 209 fot over havet i ca. 340 alens avstand fra hverandre. Nødvendige bevilgninger ble gitt i 1843 og arbeidet satt i gang samme år.

Tårnene ble oppført av huggen gråstein med innvendig fôring av teglstein, og med mellomrommene mellom murene fylt med kilet gråstein. Høydene på tårnene ble avpasset etter terrenget, slik at lyshøyden ble den samme for de to fyr.

Det ble oppført en fyrforvalterbolig av laftverk 15 x 10 meter med hele seks værelser og kjøkken, spiskammer, og tre værelser på loftet, hvorav to var avsatt til de to assistentene.

Det ble også satt opp et stort uthus med smie og bryggerhus m.m. hvor det også var innredet to værelser for en underforvalter. Videre ble det i Nordviken bygd et naust.

Under arbeidet var det en arbeidsstyrke som til sine tider nådde ca. 100 mann. En del av arbeidsstokken ble forhyrt fra Lista, antakelig fordi de hadde erfaring i murerfaget fra byggingen av Lista fyr.

Fyrtårnet sett fra sydøst. Bolig og maskinhus henholdsvis til venstre og til høyre. Nedenfor fyret meteorologiske måleinstrumenter. Foto 1981.

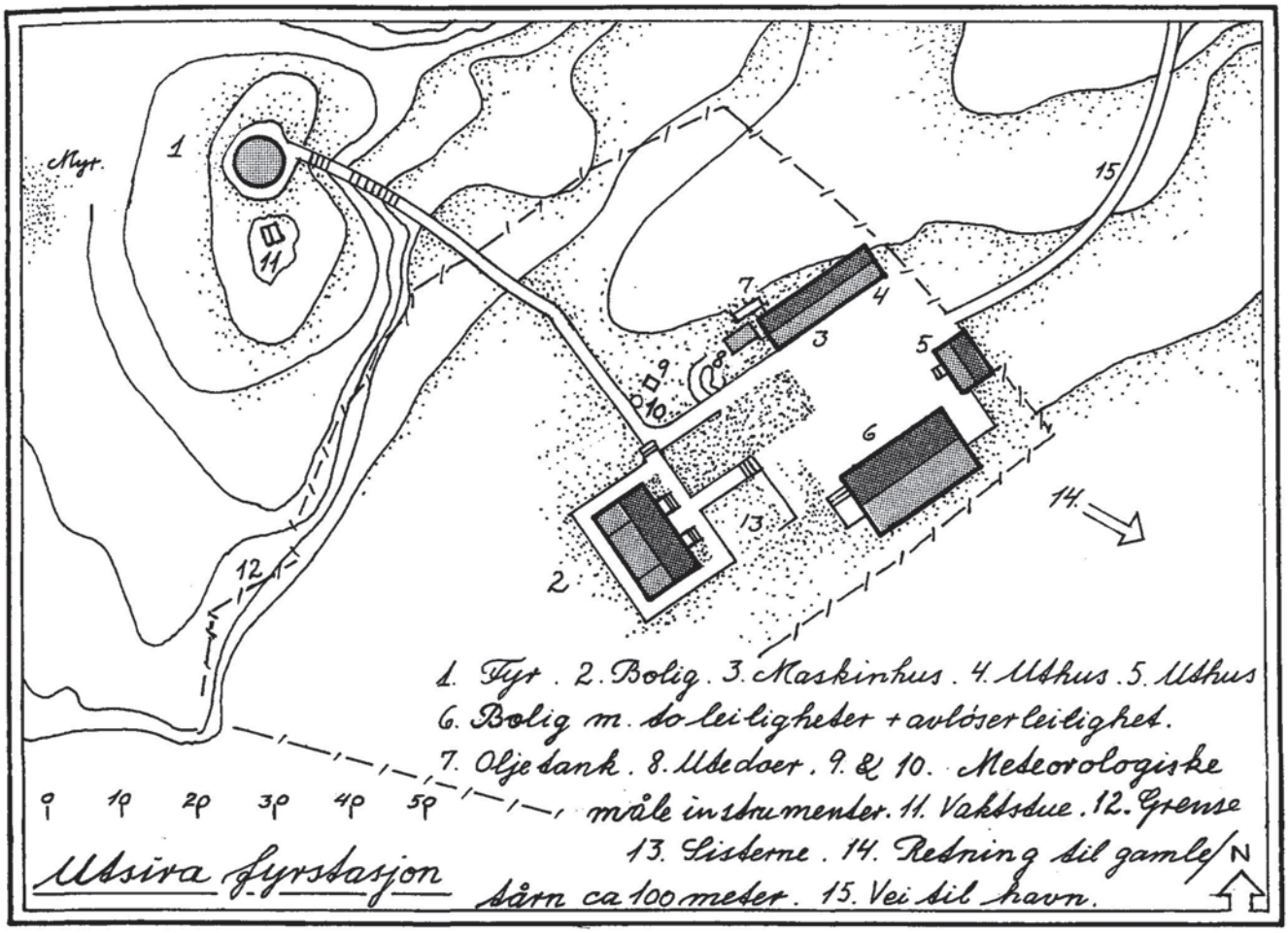

Situasjonsplan fra 1957, rev. 1986.

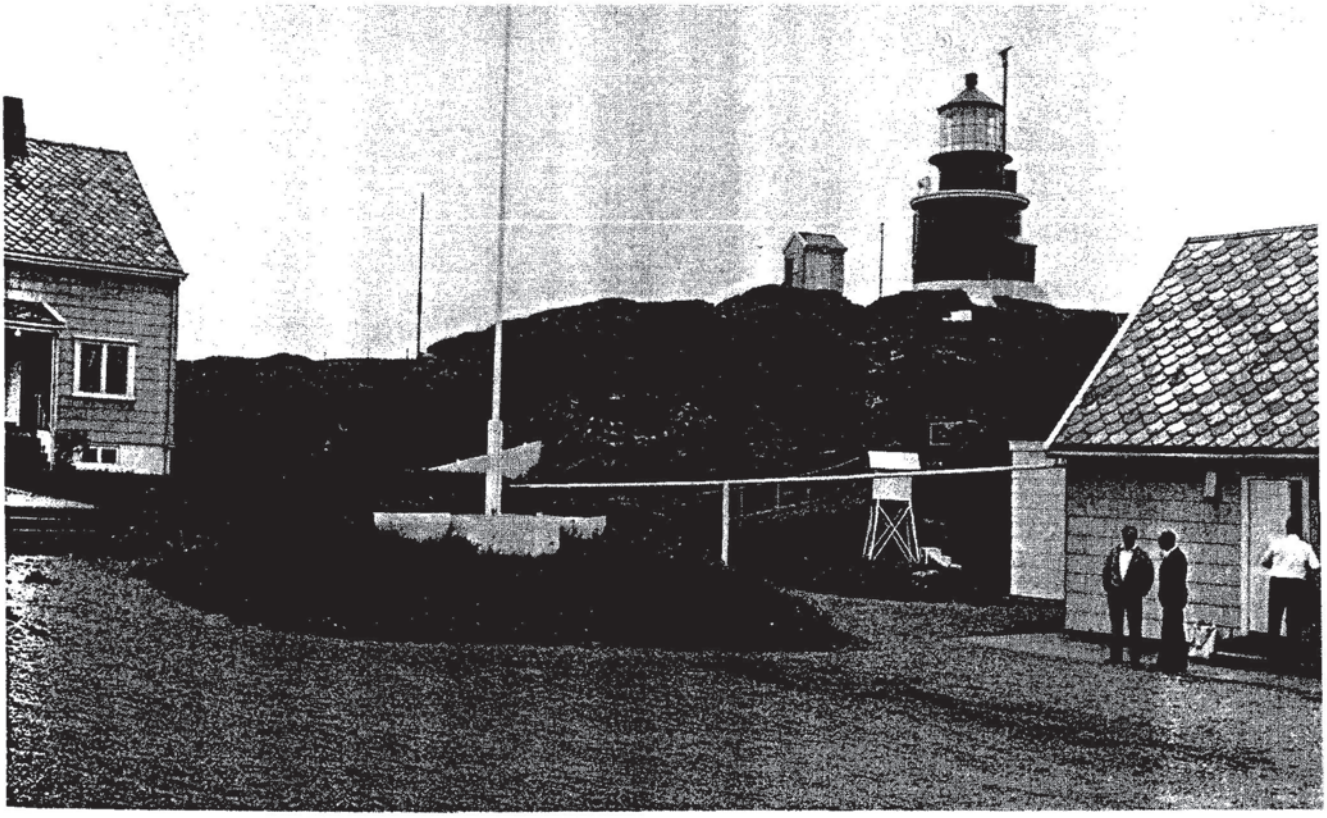

183

Fyrstasjonen sett fra fyrtårnet. I bakgrunnen det andre tårnet, som ble nedlagt i 1890. Foto 1981.

En jakt ble innkjøpt til de mange transportoppdrag. Bl.a. ble en brakke som var brukt under bygging av Kvitholmen fyr på Nordmøre, fraktet til Utsira.

Som vanlig når større anlegg skulle bygges, ble det opprettet marketenteri. Alle måtte skrive under på at de ikke kunne bringe med seg det som kunne kjøpes i marketenteriet, brød, øl, kornbrændevin og tobakk etter priser som i Stavanger. For middag kunne det skiltes med følgende meny: Mandag, onsdag og fredag: 1 pot gryngrøt og ½ pot øl (pot = 0,965 liter). Tirsdag, torsdag og lørdag: 1 pot velkokte erter, 6½ à 7 lod flesk, ben iberegnet (1 lod = 15,566 gram). Søndag kunne: «Erholdes samme sort spise som lørdag for samme betaling om det forlanges». Betaling for middagsmat ble trukket i lønn hver lørdag.

Utsira fyr ble tent 15. august 1844. En del etterarbeide foregikk utover høsten og også i 1845.

Tomter til de to tårn «paa nakne knauser» samt 100 x 100 alen i dalen som adskiller disse, og rett til vei mellom bolig og tårn ble innkjøpt for 245 spd.

Lønn til fyrforvalter var 780 spd. heri inkludert forpliktelse til å holde to pålitelige fyrkarle, beregnet til 90 spd. for hver. Underforvalter fikk 216 spd. pr. år, og til to «uavhengige, medansvarlige assistenter» ble det bevilget en lønn på 160 spd. pr. år til hver.

Vinteren 1844 foreslo fyrforvalteren at staten skulle kjøpe en gård — Haugland — som var til salgs. Dette ble avslått og forvalteren kjøpte den for egen regning. Ved forvalterskifte i 1855 overtok Fyrvesenet eiendommen for 820 spd. Den ble igjen overlatt til fyrforvalteren mot at han svarte renter og vedlikeholdt bygning og redskaper. I 1904 ble gården solgt på auksjon for kr. 2663,-.

En stormnatt i 1854 blåste naustet ned. Det ble samme år bygd et nytt og solidere, samt en ny båtstø med beskyttelsesmur.

I 1870 ble oppsynet med begge havnene (Nordviken og Sørviken) overdratt til forvalteren som dessuten ble beskikket til losoldermann der ute for en årlig lønn av 100 spd.

Ved forvalterskifte i 1885 bortfalt ordningen med plikt til å holde fyrkarle. I stedet ble det ansatt

en tredje assistent, og en ny tjenesteordning ble innført. På grunn av manglende assistentboliger måtte assistentene innlosjere seg til dels langt fra fyrstasjonen, noe som selvsagt gikk utover tjenesten.

Det var allerede i 1866 sendt inn et forslag om assistentbolig på Utsira, uten at det førte til noe resultat. Men fyrdirektøren ønsket ikke nå å ta opp igjen spørsmålet om boliger, da han lenge hadde ment at de to fyr på Utsira kunne byttes ut med ett blinkfyr, hvorved fyrstasjonens betjening kunne reduseres.

I 1887 var det innhentet uttalelser fra en rekke sjømannsforeninger, overloser, losoldermenn m.v. med hensyn til å erstatte de to fyr på Utsira med et 1. ordens gruppeblinkfyr. Denne type lyskarakter kunne varieres i langt større grad enn tidligere og gi en sikrere identifikasjon. Det var langt fra enighet blant de meningsberettigede, men i 1889/91-budsjettet ble det gitt bevilgning til endringen. Denne ble utført i 1890. Etter denne endring kunne betjeningen reduseres fra fem til tre — fyrforvalter, fyrassistent og reserveassistent — sistnevnte bare med tjeneste i vinterhalvåret.

Eldre fotografi, fra nesten samme vinkel som foto fra 1981.

I 1906 ble smie og bryggerhus gjort om til assistentbolig, og det ble satt opp nytt bryggerhus og smie.

I 1944 brant uthuset ned, men ble bygd opp på ny på samme tomt. Elektrisk kraft til fyret kom i 1958, med vesentlig forsterkning av fyrlyset. Det ble nå også opprettet et diafon tåkesignal. Fyrbetjeningen ble utvidet med en betjent.

Den gamle fyrvokterboligen ble solgt til nedrivning i 1968, og i 1969/70 ble det ført opp en bolig med to leiligheter pluss en mindre avløserleilighet.

Utsira fyr har tatt observasjoner for Meteorologisk Institutt siden 1871. For tiden sendes fem observasjoner om dagen og to om natten (1985).
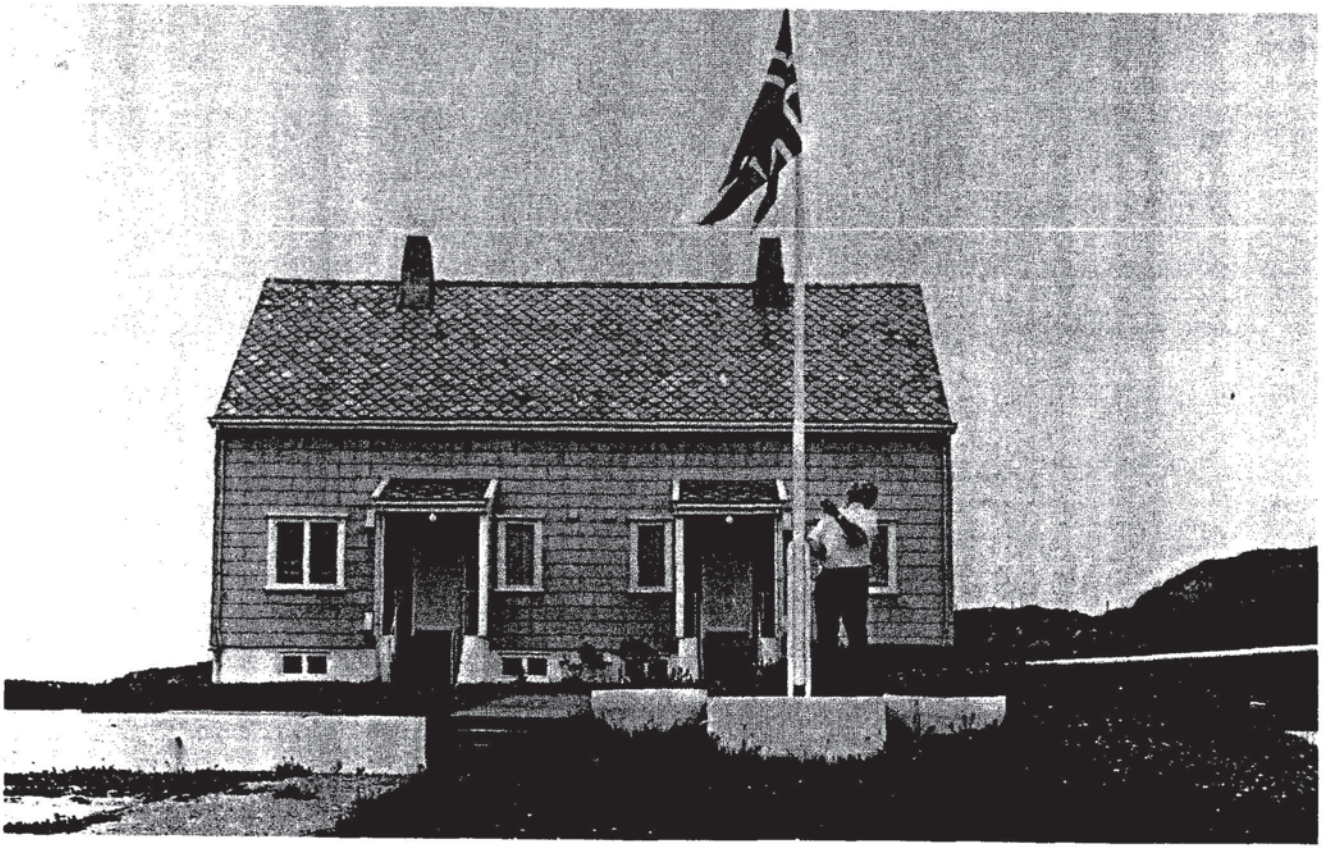
Hurra for 17. mai! Foto 1981.